

הירש לייב בר' אלחנן מפתח – תקווה רצח בירקון - 1899

תל אפק והירקון-באזור זה נמצאה גופתו של הירש לייב

כתב מיכה כרמון

ינואר 2018

הקדמה.

לפני כשבועיים שוחחתי עם ידידתנו צמרת אביבי חוקרת משכמה ומעלה בנושאי הגנאולוגיה.

צמרת מקדישה זמן, מאמצים, יוזמה ורוחב ידיעות ברישום תולדות היוחסין של בני הארץ באתר המצוין של עודד ישראלי "סיפורי ארץ – ישראל מצבות מדברות" המנציח ומביא את סיפורי אותם אנשים שמתו בלא עת והיו חלק מהסיפור הציוני מרצונם או שלא מרצונם בין השנים 1850 – 1950.

בבלוג ההיסטורי של עודד ישראלי המעניין ביותר – המיידע והמלמד הובאו כשתי מאות רשימות .

שאלתי את צמרת במה אוכל לעזור במעט וצמרת הביאה מעודד את שמו וסיפורו של הירש ליב שנרצח על גדות הירקון בשנת 1899 (עיתון 'המליץ') בעת שקנה זבל מתושבי הסביבה הערביים עבור כרמו .

הירש ליב קבור בבית העלמין בפתח – תקוה ועל המצבה רשום 'בן אלחנן' . צמרת יידעה שהוא קשור למשפחת ירמה .

נרתמתי מיד למשימה שנטלתי עלי וטעמיי:

הראשון - כגמלאי בשנים האחרונות אני מוצא עניין גובר ומתעצם בחיפוש עקבות מהדורות הקודמים

גם של אלה שאינם מבני משפחותינו .

במיוחד כאשר מדובר בפרשיות מעניינות והפעם ברצח שלא הכרתי , במוות הלא טבעי של הירש ליב .

השני - הדמות והסיפור הם על המושבה "פתח – תקוה" בראשיתה.

יהושע שטמפר -דודו של סבי שלמה שטמפר בא אלי פתח- תקוה "בבוקר לח בשנת תרל"ח" (1878) והיה בין חמשת מייסדיה .

גם הדוד מנחם יהודה שטמפר ובני משפחתנו משפחות ראב ונוספים התיישבו במושבה זו.

התחלתי לחפש פרטים ומקורות בעזרת המרשתת, מעיתונים יהודים היסטוריים ואפילו בעזרת הטלפון והמיילים עם בני משפחת הירש ליב ואחרים .

את המקורות הבאתי בד"כ בניסוחם בעיתונות של אותם הימים . לעיתים ערכתי התאמות בתעתיק .

סיפור הרצח -הרשימה ב"המליץ"

עיתון 'המליץ' מיום ה – 29 באוקטובר 1899. חלק מהרשימה "מכתבים מירושלים" ט"ז עמ' 2 - 3 הרשימה על הירש ליב בעמוד 3 נשלחה מירושלים לרוסיה – אז יצא העיתון בפטרבורג ע"י 'מן המודיעים' שם העט של דוד ילין הידוע כחוקר העברית , מורה , איש ציבור שהיה ממייסדי מכללת

דוד ילין ; הסתדרות המורים וועד הלשון העברית .

'ביום הרביעי בשבוע החולף קרה אסון נורא לאחד מבני מושבת "פתח תקוה" . האיש הזה

(שמו היה ר' הירש ליב צורף) הלך אל כפר מיר לא רחוק מנהר הירקון (אלעז'ה) לקנות מבני הערבים היושבים שם זבל לצרכי כרמו, ואתו לקח את עגלונו הערבי . וילך הערבי הלך ושוב מהכפר בעגלה הטעונה זבל , ובעליו נשאר את הערבים , ויהי בבואו בפעם האחרונה לפנות ערב אל הכפר והנה אין אדוניו , וישאל על אודותיו ואין מגיד , וישב אל המושבה ויודע שם את הדבר , וימהרו צעירי המושבה רוכבי הסוסים ויחפשו בכל הדרך ובכפר ובסביבותיו ולא מצאוהו , והערבים אשר מהם קנה את הזבלים אמרו כי לא ידעו אנה הלך , ואולי תעה בדרכו באמרו ללכת אל המבצר העתיק הקרוב אל הכפר .

בבקר שבו האנשים ויחפשו ולא מצאו , והנה הגיד להם ילד מילדי המקום לאמור : "למה תחפשו

הרבה ? בקשו במי הירקון במקום הזה ומצאתם אותו כי פה השליכוהו הערבים " , וישכרו האנשים שנים מבני הכפר ויחפשו בקרקע הנהר במקום ההוא ויאמרו כי לא מצאו מאומה . אך האנשים לא הסתפקו בזאת וישבו להם לאורך מי הירקון לראות אם לא תצוף הגויה על פני המים . ואמנם היה הדבר הזה אחרי עבור שעות אחדות . הגויה הוצאה מהמים ועל המצח וכפות הידיים נראו חברבורות אדומות , ויקרא תקף רופא בית פקידות העיר יפו , ואחינו הרופא החרוץ ד"ר מזיא , ויחלט הדבר כי האיש הזה נהרג , כי ירו הערבים עליו בקנה רובם באבק – שרפה , ובחפצו להציל פניו שם ידיו כנגדם להגן עליהם ויגע אבק השרפה במצחו ובכפות ידיו , ובראות רוצחיו כי עוד טרם מת הטביעוהו במי הנהר .

שנים מהערבים מוכרי הזבל אשר עליהם הורה הילד כי הם הרגוהו לוקחו ליפו ויאספו אל משמר

ועל פי בקשת בני המושבה ייסע אחינו הטוען ר' מליאל מאני המפקד מטעם ועד אחינו האשכנזים בעירנו להתעסק בדבר המשפט המבהיל הזה .

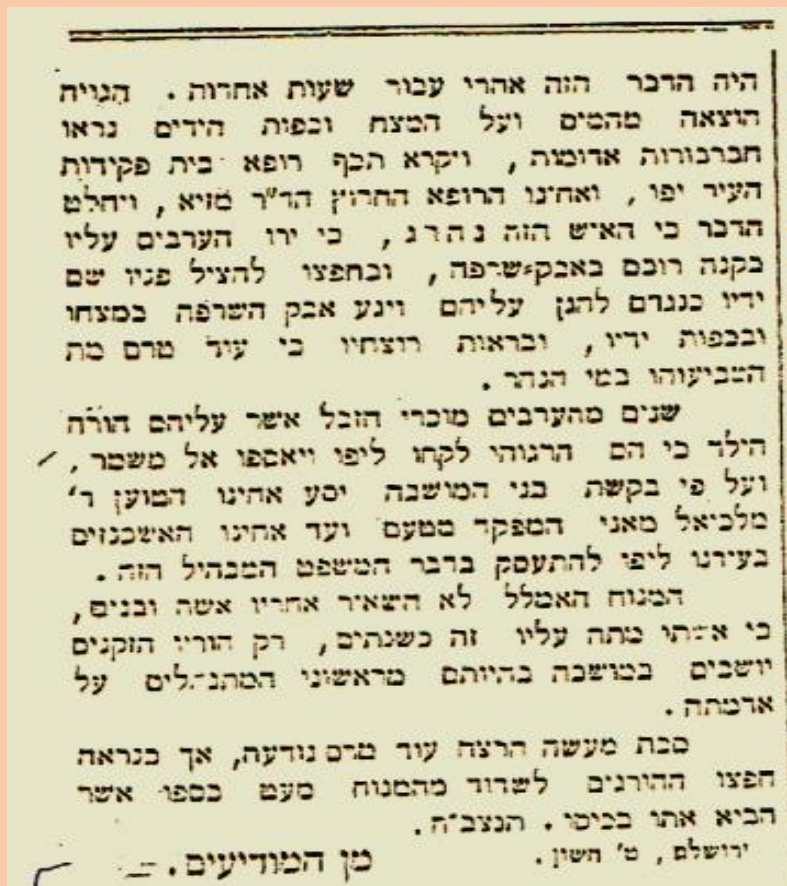
המנוח האומלל לא השאיר אחריו אישה ובנים , כי אשתו מתה עליו זה כשנתיים , רק הוריו הזקנים יושבים במושבה בהיותם מראשוני המתנחלים על אדמתה .

סבת מעשה הרצח עוד טרם נודעה , אך כנראה חפצו ההורגים לשדוד מהמנוח מעט כספו אשר

הביא אתו בכיסו . תנצב"ה . ' הרשימה נכתבה : ט' חשון , ירושלים .

● — וביום הרביעי בשבוע החולף קרה אסון נורא לאחד מבני מושבת "פתח תקוה", האיש הזה (שמו היה ר' הירש ליב צורף) הלך אל כפר מיר רחוק מנהר הירקון (אלעז'ה) לקנות מבני הערבים היושבים שם זבל לצרכי כרמו, ואתו לקח את עגלונו הערבי . וילך הערבי הלך ושוב מהכפר אל המושבה בעגלה הטעונה זבל , ובעליו נשאר את הערבים , ויהי בבואו בפעם האחרונה לפנות ערב אל הכפר והנה אין אדוניו , וישאל על אודותיו ואין מגיד , וישב אל המושבה ויודע שם את הדבר , וימהרו צעירי המושבה רוכבי הסוסים ויחפשו בכל הדרך ובכפר ובסביבותיו ולא מצאוהו , והערבים אשר מהם קנה את הזבלים אמרו כי לא ידעו אנה הלך , ואולי תעה בדרכו באמרו ללכת אל המבצר העתיק הקרוב אל הכפר .

בבקר שבו האנשים ויחפשו ולא מצאו , והנה הגיד להם ילד מילדי המקום לאמר : "למה תחפשו הרבה ? בקשו במי הירקון במקום הזה ומצאתם אותו כי פה השליכוהו הערבים" , וישכרו האנשים שנים מבני הכפר ויחפשו בקרקע הנהר במקום ההוא ויאמרו כי לא מצאו מאומה . אך האנשים לא הסתפקו בזאת וישבו להם לאורך מי הירקון לראות אם לא תצוף הגויה על פני המים , ואמנם היה הדבר הזה אחרי עבור שעות אחדות . הגויה הוצאה מהמים ועל המצח וכפות הידיים נראו חברבורות אדומות , ויקרא תקף רופא בית פקידות העיר יפו , ואחינו הרופא החרוץ ד"ר מזיא , ויחלט הדבר כי האיש הזה נהרג , כי ירו הערבים עליו בקנה רובם באבק – שרפה , ובחפצו להציל פניו שם ידיו כנגדם להגן עליהם ויגע אבק השרפה במצחו ובכפות ידיו , ובראות רוצחיו כי עוד טרם מת הטביעוהו במי הנהר .

הכתבה על הרצח בעיתון "המליץ"

ידיעה זו הביאה אותי למסע חיפושים שעיקרו בכתובים –
 במיוחד ב"עיתונות היהודית ההיסטורית" והמשכו בשיחות
 בעל-פה עם בני המשפחה שאיתרתי.

למדתי והרחבתי על הדמויות המעורבות (בעיקר ד"ר
 מזי"א ועו"ד מלכיאל מאני), על הנרצח ובני משפחתו, על
 פתח-תקוה ותושביה על החקלאות בישוב, על מערכת
 המשפט באותם הימים, על הרוצחים על התנהלות משפט
 הרצח ועוד.

פתח תקוה בראשיתה

הנרצח ומשפחתו

הנרצח הנורא היה ביום ל' בתשרי. כך לפי המצבה: ער"ח מר חשוון – ערב ראש חדש מרחשון שהוא יום ה' – 4 באוקטובר 1899. זה מתאים לרשימה ב'המליץ': 'יום רביעי בשבוע החולף' הוא ל' בתשרי. הכתבה של דוד ילין נחתמה ואולי נשלחה ביום ט' בחשוון שהוא ה' – 13 באוקטובר. הפרסום ב'המליץ' היה ביום ראשון ה' – 29 באוקטובר – כ"ח מרחשון. כלומר עבר כחודש מאז יום הנרצח הנורא: כעשרה ימים עד לרשימתו של ילין ועוד כשבועיים עד לפרסום בפטרבורג. על הירש ליב נכתב 'צורף'. עדיין לא מצאנו לכך סימוכין נוספים. ייתכן שהיה הירש ליב – צורף אף במשלח ידו.

בעקבות המשפחה - הקשר של הירש ליב למשפחת ירמה

ע"פ 'רשימת תושבי פתח תקווה – 1892' מתוך ויקיגניה, המיזם הגנאלוגי העברי.

(הרשימה המלאה הופיעה בספר "אם המושבות פתח תקווה תרל"ח – תשי"ג").
אירמא אברהם שמעון - עוסק בחריצות בעבודת האדמה ונוסף לכך בעל 1300 גפנים הנושאות כבר פרי במחציתן.

אהוד בן עזר ב"חדשות בן עזר" גיליון מס' 788 מיום ה' – 8 בנובמבר 2012 הביא את רשימות דודו ברוך בן עזר רב: "רשימת הראשונים שאני זוכר עד לשנת 1900" הרשימות נמצאו בעיזבונו ולפי

עדותו של ברוך : נכתבה ע"י ברוך בן עזר ראב בשנת 1958 . הרשימה היא לפי הרחובות .

ברחוב פינסקר מתגורר - אברהם שמעון ירמה רב מוסמך . חנווני . איכר . מביליסטוק . התחתן עם שתי נשים . (לפי אלטר דרויאנוב 2 נפשות) הנתונים על ירמה הם לפי בינשטוק שהיה מנהל ענייני 'חובבי ציון' בארץ ישראל מטעם הוועד האודסאי ואלטר דרויאנוב שהיה מזכיר הוועד האודסאי של "חובבי ציון" .

ברוך ראב מציין גם את הירש-לייב

"ברחוב חובבי ציון :.....גיס א . ש . ירמה . איכר . רצחו אותו ערבים ע"י הירקון ".

הירש ליב ב"ר אלחנן - המצבה

בחוברת של פנחס מרדכי בן צבי גרייבסקי "אבני זכרון" חלק ט : מצבות בית- העלמין בפתח – תקוה , תרצ"א (1931) בעמוד ט"ז "קדושי פתח תקוה" בסימן ק"א הועתק מהמצבה : **פה ינוח איש ישר ר' הירש ליב ב"ר אלחנן אשר נהרג ע"י שונאינו ער"ח מרחשון בשנת תר"ס תנצב"ה .** לפי הרישום שקיבלתי מחברא קדישא בפתח תקוה מיקום המצבה – חלקה א שורה י"ח קבר 14.

המצבה על קברו של הירש לייב

אברהם שמעון ירמה-מצבה

באותה החוברת 'אבני זיכרון' חלק ט בסימן י בעמוד ז' :

פ"נ הרב הישיש החו"ב ר' אברהם שמעון ב"ר שלמה זלמן ז"ל ורמע (שיבוש מירמע . מצאנו גם אירמא ; ירמה גם ירמ' הערת מ . כ .) בעל המחבר ספר "אשי השם" על תרומות ומעשרות . עלה

לארץ בשנת תרמ"ג וישב בקביעות במושבה פתח תקוה .. נפטר אדר"ח חשון תרפ"ג תנצב"ה

שתי נשותיו של אברהם שמעון : באשע והינדה

כאמור התחתן אברהם שמעון עם שתי נשים . הראשונה הייתה באשע – בתיה בת יצחק אלחנן ירמה . בתיה ירמה היא שהייתה כנראה אחותו של הירש לייב גם הוא בן אלחנן וגיסו של אברהם שמעון ירמה .

בתיה ירמה נפטרה בשנת תרצ"ה (1935) . אשתו השנייה הייתה הינדה בת בייניש . הינדה ירמה נפטרה בשנת תש"כ (1960) .

על אברהם שמעון ושתי הנשים נכתב בהמשך .

האבא - אלחנן ב"ר ניסן ועוד בני משפחה

אצל גרייבסקי בסימן ע"ב בעמוד יד : פ"נ איש ישר אכל מיגיע כפו ולא נהנה כמעט מעה"ז מו"ה אלחנן

בן ניסן ז"ל נפטר ל"ב לעומר תר"ס תנצב"ה (הפטירה היא ביום י"ז באייר תר"ס - 1900 הוא קבור בחלקה א') . ייתכן והוא אביהם של הירש ליב ואחותו באשע – בתיה .

בחברא קדישא מסרו לי על המצבה של רחל לאה בת ניסן שנפטרה ביום ט"ו בטבת תרע"א 1911 ואולי היא דודתו של הירש ליב . אחות לאביו .

מתוך הרשימה אצל גרייבסקי בסימן שע"א בעמוד כח : פ"נ אשה זקנה רחל בת ר' הירש ליב שנפטרה י"ב סיון תרס"ה (1905) . בשל שם האב ר' הירש ליב , אולי הירש ליב הנרצח נקרא ע"ש הסבא והנפטרת : האישה הזקנה רחל היא אימו .

ייתכן שהוריו של הירש ליב לפי דוד ילין : ' היושבים במושבה בהיותם מראשוני המתנחלים על אדמתה' הם אלחנן ורחל . אולי ממשפחות המייסדים – הוותיקים או 'הירקונים' שהגיעו אחרי חג הפסח בשנת 1879 לפתח תקוה .

אברהם שמעון ירמה שהיה גיסו של הירש ליב הגיע למושבה בשנת תרמ"ג מביאליסטוק .

"הביאליסטוקאים" כללו ארבעים משפחות . הם התיישבו תחילה ביהודייה במרחק ק"מ אחדים מפתח תקוה , בעצת עורך העיתון "חבצלת" ישראל דב פרומקין החליטו ללמוד במשך שנה חקלאות אצל מייסדי המושבה . הם הקימו ביהוד אגודה בשם 'אחווה ועבודה' ויהודה ראב , שהיה בן דודו של אברהם שטמפר סבא רבא שלי , הדריך אותם במשך שנה בעבודת האדמה . בשנת 1885 הביאליסטוקאים עברו לפתח תקוה .

אברהם שמעון ירמה היה כאמור : איכר חרוץ בעבודת האדמה , בעל כרם , רב מוסמך וחנווני .

כרב מוסמך היה נוח לבריות ונוהג להקל , כך סיפר לי נכדו משה פרי . היות ולא רצה להפוך תורתו לאומנותו היה לחנווני . בתי הביאליסטוקאים בפתח תקוה שיקפו את הרקע שלהם ובבית פנימה

ספרי גמרא גדולים בארון הספרים הישן (מתוך אריה חשביה , פתח-תקוה אם ועיר : 120 השנים הראשונות , 1878 – 1978) .

פתח תקוה - מימי ראשיתה

ריכזתי בנושאים ודמויות לפי עיתונות יהודית היסטורית והם מהעיתונים : 'חבצלת' ; 'הצבי' ; 'המגיד' ; 'המליץ' ; 'הצפירה' ו'היום' - בין השנים 1880 – 1919 .

המתיישבים הראשונים נתמכו גם ע"י "חיבת ציון – חובבי ציון" . למשל מביאליסטוק (1887) . הברון אדמונד דה רוטשילד תמך ב – 28 מתיישבים שחתמו עמו על הסכם .

תמיכתו במושבה הייתה בין השנים 1888 – 1900 . בהמשך - החל משנת 1900 ע"י החברה היהודית להתיישבות - יק"א תוך העברת האחריות על התושבים לנהל את ענייניהם ע"י ועד מקומי .

"חיבת ציון" פעלה אף ע"י 'הוועד האודסאי' – החברה לתמיכת עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריה ובארץ ישראל' ישיבות הועד – הפרטי-כל פורסמו בעיתונים : על בעיות מרכזיות ובקשות תמיכה והשקעות גם פרטניות . ב'המליץ' (1891 דצמבר) על אודות הקולוניה פתח תקווה - **נחוץ לדעת בבירור מצבו החומרי והרוחני של כל קולוניסט ביחוד , כמה קרקע יש לו , כמה מקנה , מכשירים מספר בני ביתו , כמות ואיכות העובדים תכונת עבודתו עד הנה , אורחות חייו מעת התיישבו בקולוניה...** במושבה ביקרו ועזרו לה במסגרת "חיבת ציון" דמויות מרכזיות כמו : קלוינימוס זאב ויסוצקי , מייסד חברת התה שהיה נדבן ועסקן ב"חובבי ציון" (בשנת 1885 ביקר בא"י) וכך כתב :

'הטבת מצב הפרטי של כל קולוניסט בפ"ת תלוי בהטבת מצב הכללי , היינו אם יעלה בידי חובבי ציון לנטוע שמה עצי "קאליפטוס" המסגלים לנקות ולזכך האוויר , גם לתת להקולוניסטים ע"י המשגיח הראשי מטעים נושאי פרי , עצי זית וגפן וכאלה מביאים פרי מאכל , כי אז יחיו הקולוניסטים וישבעו ויהיו טובים ולא יצטרכו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם...' .

הרב והמנהיג שמואל מוהליבר ממייסדי "חובבי ציון" מסכם כעבור שנים (1894) 'נדרשת עזרה למושבות בכמה אלפים רובל כסף' בשנת 1894) .

הרממן אדלר , רב כולל ליהודי אנגליה (מחבר 'ביקור בארץ ישראל) כותב שמצא במושבה בשנת 1885 28 משפחות ו- 167 נפשות .

בשנת 1894 דיווחו מפתח תקוה על חיסרון במים ולכן ניתן תקציב לקניית משאבות מים לשאיבה מהבארות .

בעיתונות ההיסטורית על דמויות מרכזיות בחיי ארץ ישראל והמושבה

הרב פינס מאבות הציונות הדתית עסק בשנת 1882 בגאולת אדמות המושבה .

אריה ליב פרומקין ממייסדי פתח תקוה , רב , מורה וחוקר תולדות הארץ , רכש בשנת 1884 אחוזה ביישוב בת 1000 דונם , המשק החקלאי שלו היה המשק הגדול ביותר בפתח תקוה , הוא הקים יקב ראשון , ת"ת ובית ספר ראשון בארץ מחוץ לירושלים שלמדו בו אף מקצועות כלליים בנוסף לכתבי הקודש .

חריש בעזרת פרדות בפתח תקוה

בעיתונות ההיסטורית על דמויות מרכזיות בחיי ארץ ישראל והמושבה

הרב פינס מאבות הציונות הדתית עסק בשנת 1882 בגאולת אדמות המושבה .
אריה ליב פרומקין ממייסדי פתח תקוה , רב , מורה וחוקר תולדות הארץ , רכש בשנת 1884
אחוזת ביישוב בת 1000 דונם , המשק החקלאי שלו היה המשק הגדול ביותר בפתח תקוה , הוא
הקים יקב ראשון , ת"ת ובית ספר ראשון בארץ מחוץ לירושלים שלמדו בו אף מקצועות
כלליים בנוסף לכתבי הקודש .

הביטו וראו ! תיאור הנחלות העומדות למכירה ב"פתח תקוה" – הודעה ב"הצבי" 1896 (מאי)

ההודעה ממחישה מהות הרכוש המוצע למכירה ע"י דוד שפיגיל שהיה אמיד . הוא הסביר את
הצורך למכור בקשיים לנהל ולהשקיע . כנראה היה צריך גם לפרוע הלוואות .
להלן הפרטים : המלמדים גם על חלק מענפי המשק החקלאי במושבה .
שלושה כרמים במקומות שונים ושדה בור . בסך הכול 212 דונמים ושישים אלף עצי גפן .
הערה : לכל כרם חריץ מסביב לו וגדר מעצי הצבר יקיפוהו ויש גם חוטי ברזל , הכול כאדם
העושה בתוך שלו ובשבילו ביד רחבה .
ציבור גדול של זבלים שבקושי אסף מעט מעט מהכפרים סביב ובו 600 עגלות זבל .
כזכור לעיל הירש ליב נירצח כאשר קנה זבלים מכפר ערבי סמוך .
שני בתים ; אורווה ; לול ; מבנה גדול לעשיית יין ; בית תבשיל ומצבור של אבני בניין
מסוג משובח .
משק החי - 3 סוסים ; 2 פרות , 4 עגלים
שתי עגלות למשא ולרכיבה . רתמות הסוסים .
שש מחרשות . 3 כמנהג אירופה ו - 3 כמנהג המקום , עשויים ברזל .
מכשירים לדיש ויתר כלי עבודת האדמה .
גיגיות , חביות ופטסין (פטסין – חביות גדולות) ויתר כלי היין
יין מוכן – אם הקונה לא ירצה , יש קונה לזה ביחוד .
בהודעה רשם המוכר את הערך הכספי של כל נכס .

הכרם - הנטיעות ועבודת האדמה בראשית ימי "אם המושבות"

כאמור ברשימה של דוד ילין נאמר : האיש הזה (שמו היה ר' הירש ליב צורף) הלך אל כפר מיר
העומד לא רחוק מנהר הירקון (אלעוג'ה) לקנות מבני הערבים זבל לצרכי כרמו

על העבודה החקלאית וגידוליה באם המושבות מצאתי לא מעט בעיתונות ההיסטורית .
 החריש הראשון (1878 דצמבר) נעשה במושבה בידי בני משפחתי : אלעזר ויהודה ראב
 באחוזת לחמן שנוסדה בשנת 1884 – גידולים רבים .
 מחרשת ענק (1892) בעיתון 'הצפירה' – המחרשה שהופעלה בכוח הקיטור בעומק כמעט מטר היא
 בפועל : "פתח התקווה" ! התכוננו לנטיעת חצי מיליון גפנים שיחולקו בין בני המושבה . הגנן אהרן
 כהן הקפיד לנטוע רק דליות אמריקה וכך יהיו בטוחים מנגע הפיליקסריה (פילוקסרה – כנימה
 המזיקה לגפנים) .
 נטיעת עצי תות (1892) כבית הגידול לתולעת המשי בהצעת הוועד האודסאי כענף עזר לחקלאות.
 עלי התות הם מזון כמעט בלעדי של זחלי טוואי המשי – מין עש . הפקעת של עלה הגולם שלו היא
 ממשי גולמי . מכאן חשיבותם הכלכלית של עצי התות בתעשיית המשי .
 הענף להעסקת נשים וילדים . מלכתחילה דובר על שש משפחות המעבדות את אדמתן . המשגיח
 על העבודות היה הגנן בראגין . בשנת 1894 נעשה בפ"ת ניסיון המשי מן שלוש אונסות (אונסה –
 מידת משקל) ביצי התולעים .
 מישימש (1894 עיתון 'המגיד') נטעו ממנו הרבה מאד וממנו תוכן מין מרקחת .

1895 - ידיעות פרטיות (בפועל פרטניות) על הגידולים בפתח – תקוה ('המליץ' אוגוסט)

הרשימה מאלפת ביותר . שיטתית – מסבירה – מעשירה בפרטים – חלק מהצמחים גם
 בשמם בלועזית ובערבית . מיקום גידולם בישוב ומידת שביעות הרצון או האכזבה .
 העצים : הזית ; השקד ; הקיקיון . אלוני סרק : עצי האקליפטוס ; ערבי הנחל ; עץ האטד ; צמח התה
 תבואותיה – רוב אדמתה טובה מאד לזריעה אבל האיכרים לא רצו לנסות להיטיב ולשכללה בעזרת
 החרשה והזיבול ולא 'הביאה להם מכולת (כלכלת) ביתם' רובם פנו לנטיעת הכרמים . בחלקות
 שעיבדו לפי פקידות הנדיב ובאחוזת לעכמאן (לחמן) זרעו תבואת חורף : חיטה , שעורה פול...
 ותבואות קיץ : דורא ושומשין . נעשה ניסיון בחלקה קטנה , מטוייבת ונזבלת (זיבול) היטב
 בחיטת ארץ ישראל שהצליח ביותר . באדמת החמרה זרעה הפקידות פשתה שהצליחה מאד – המין
 המובחר . אבל אין במושבה בעל מקצוע מיומן להשרייתו ולנפצה . הכותב מייעץ להכשיר בעלי
 מלאכה לתועלת המושבה ולארץ ישראל .
 ירקות . אבטיחים . האדמה מתאימה מאד . הבעיה : דורשת יגיעה רבה ושמירה – יום ולילה .
 תפוחי אדמה – משק עזר . בגינות הירק אשר מאחורי הבית .
 הפקידות זורעת מעט מיני ירקות שונים : לפת ; גזר ; צנון ; כרוב ; מלפפון ; עגבניות (טאמאט)

חציל בערבית ברינג'אן (אייער פרוכט) ; אספרגוס ; כרפס ונוספים. הערת מחבר הרשימה :
 היחידים לא זורעים . כי הגברים עסוקים במלאכתם והנשים לא הורגלו בזה מנעוריהן .
 צמחי הבר – על אדמת פ"ת יגדלו צמחים ועשבים רבים למאות הנה דוגמות :
 תורמוס – הבר , מאכל ליונים . שומר (דילל) ; חלה , צמח גבוה וריחו נודף , פרחיו כתכנית המצל
 מהם ייקחו קסמים לחצוץ השניים ; חלמיש בער' חובעזא ; פטריות , בער' פוטר או פובה (פילצין) ,
 בהם גם בעלי סם המוות ; סוף , אשר יעשו ממנו מחצלאות .
 חקירת האדמות ; כרם ויקב ; מנהל עבודת האדמה ; לוח עבודת האדמה (חודש אדר) ; המצאתו
 של הגנן הראשי בפתח תקוה ; על "עץ התה" במושבה ; פרדס למכירה ; הנהלת יק"א – הצעת
 "המשק המעורב".

תאריכים ואירועים בנושאי חקלאות - פתח תקווה

- 1886** – יהודה ראב נוטע כרם ראשון
- 1890** – ניטעו כרמים רבים ע"י נציגי הברון ולאחר מכן הוקם היקב הגדול ב"אחוזת לחמן"
- 1892** – בישיבת הועד האודסאי על הצורך בחקירת אדמות המושבה שהן מקום המפגש של
 הצמחים הביתיים והמדבריים לשם גיוון הגידולים .
- 1896** – בעיתונות – בקרוב תתחיל האדמיניסטרציה (פקידי הברון) לבנות יקב בפתח תקוה
- 1897** (עיתון 'השקפה') - ברשימת שמות הגננים – מנהלי עבודת האדמה היהודים . בפתח תקוה
 האדון אפפלבוים , אשר יצא מבית הספר ברואבה , הוא גם כן בן איכר . סגנו , האדון שמואל , נתחנך
 אצלנו .
- 1898** - עבודת האדמה בחודש אדר (מרס) 'האכר היהודי' , תוספת מיוחדת ל"הצבי" לענייני
 עבודת האדמה , יערך ע"י האגרונומים המלמדים בארצנו . רשימה של י . ברגמן , מקוה ישראל .
 הרשימה עניינית - מעשית וממש מדריכה ונושאה : מיקשה ; זבל ירוק (שימוש בתורמוס)
 העבודה הנדרשת , חורשים לא במחרשה ערבית , אם נשארים גבעולים גבוהים קוצרים אותם
 במגל או מעבירים עליהם מעגילה גדולה כבדה למען השכיבם או שולחים את הילדים לאסוף
 הגבעולים אחרי המחרשה ושמים אותם בתלם . העלות במחיר ממוצע .
 המצאת האדון אפפלבוים גנן ראשי בפתח תקוה שעל ידו יוטמן התורמוס (סוג של קטניה)
 היטב .
 ההמצאה גם לא הגדילה את מחיר העבודה . 'נקל להבין כמה יכירו לו טובה על המצאתו זאת
 האיכרים המשתמשים בזבל הירוק , או אשר עליהם לחרוש פשוט בשדה מלאה עשבים .
 ההמצאה היא : לשים לפני דקר המחרשה במקום החרב מטיל ברזל היוצא ישר מהיצול (עץ

המחרשה) ; ונכפף אחרי כן בקו אופקי לצד התלם , ושב ונכפף עוד פעם בתוך התלם . ראיתי את המחרשה הזאת עובדת כראוי' .

המשך הרשימה הוקדש לנושאים : עבודות הקיץ ; תות ; משתלה .

1898 – 'הצבי' מצב "עץ התה" בפתח תקוה (תה ואורז לא רק בסין)

עץ התה הובא לפני כחמש שנים ע"י ה' שליט מארץ חינה (סין) הזריעה שמחה את בני המושבה . העצים בכיכר עצי התה הגיעו לגובה עד כמטר וחצי . עליהם ענפים רעננים ועלים רבים . העץ ניקלט במושב רק במקום אחד במערבה מול הביצה על דרך יפו והסיבה לכך , כנראה בגלל האדים הרבים העולים מהביצה . 'כלל גדול הוא באגריקולטור אם נחפוץ להביא איזה צמח לארץ חדשה עלינו לבחור בה מקום אשר סגולותיה יתקרבו למצער לסגולות ארץ מכורתו' המחבר ש . ליפשיץ הכהן מפתח תקוה , שמח גם לבשר שהזרעים בני הדור השני – במושב אשר נאספו השנה נזרעו ואף כי עודם במשתלה כבר נראה מגידולם כי יעשו יותר חיל מאבותיהם .

פרדס למכירה – מודעה (עיתון 'חבצלת' 1900 מאי)

בפתח תקוה נמצא להימכר באיארע (פרדס) , המחזקת שתיים ועשרים דונאם , עם באר טוב ומכונה בת שנה אחת , ומי שרוצה לקנותה יפנה להאפטרופסים הח"מ וכל הקודם יזכה במקח . שמעון זלאטעיאבקי ; משה גיסין ; שלום כהן

הנהלת יק"א - הצעת "המשק המעורב"

1900 - בעיתון 'המליץ' : בארץ ישראל נפוצה השמועה כי ה' מאירזון שבקר במושבות הארץ מטעם "חברת ישוב יהודים" (יק"א) דורש שהמתיישבים העוסקים בנטיעות יעסקו גם כן בענפים אחרים של הכלכלה הכפרית , כמו זריעת דגן וירקות , גידול דבורים וכו' למען לא ייראו משואה (אסון) , כי תבוא ח"ו על הגפנים וכן למען לא יצטרכו לקנות מאחרים מספוא לבהמתם ולחם לפי טפם...

מהרשימה של דוד ילין - הנהרג הירש ליב לא השאיר אחריו בנים . הירש היה ערירי צעירי המושבה חיפשוהו ובכך הציבו לו "יד ושם" .

על הילדים והנערים בראשית ימיה של המושבה (על הצעירים בהמשך).

1884 – אריה לייב פרומקין הקים את בית הספר עליו כתבנו לעיל .

1888 – בעיתון "חבצלת" (יולי) : 'מפ"ת מודיעים , הן אמת , כי עד היום רבה העזובה בבית

ה"תלמוד תורה" כלומר בחדר הקטן והצר , אשר לא נמצא בו לא שולחנות ולא ספסלים , ומלמדים שלא ידעו מה מישרתם דורשת מאתם , אבל מה יכלו אחינו האומללים לעשות ? ההנחה העזה והתקיפה "אם אין קמח אין תורה" היא אשר הרבתה מכשולים על דרכינו , ובכל עוזז חפצנו להורות לבנינו דעת תורה"ק והידיעות הנחוצות לאדם מישראל באשר הוא אדם , לא עלה בידינו להשיג מחוז חפצנו , אבל הפעם הבטיח לנו ה' בלאך נ"י (אדולף בלוך היה פקיד הברון)

למלאת מחסורי הת"ת אבל תנאי התנה כי לא יקרא עוד שמה "תלמוד תורה" כי אם "שולע" (בית ספר) !... בשנות התשעים מימן הנדיב הוצאות ציבוריות במושבה ובהן של בית הספר .

לפי המשך הכתבה מפ"ת – בנימה אישית . המודיעים מהמושבה מספרים כי חתנו של שטאמפפר הוא יהושע שטמפר – דודו של סבי : שלמה , נפל מסוסו ונפצע אנושות 'כפשע היה בינו ובין המות' היה נחוץ לקרוא מידית לרופא . הד"ר גאלדבערג היה אז ביהודיה (מהלך שלושת רבעי שעה מפ"ת) ואם היה נקרא היה בא חינם . אבל פקידי הברון 'השליכו נעל עליו' (הרחיקוהו) וכל בני המושבה פחדו לקרוא לו שמא זה יתפרש כמרידה בפקידי הברון ולכן נאלצו לנסוע מהלך שלוש שעות ליפו להביא את הד"ר לארש האשכנזי (שאינו בן ברית) וישלמו לו שכר חמשים פראנק בזהב ! אכן פחדו בני המושבות ! ורעדה תאחזם ! !

1889 – 1892 הרב מרדכי גימפל יפה הקים ביהוד את ישיבת "עץ החיים" . הרב הביא עמו ספריה בת ארבעת אלפים כרכים .

1893 - הוועד האודסאי של "חובבי ציון" בפרטי-כל בדיון על תכנית לימודים בארץ ישראל נאמר על יושבי המושבה – תלמידיה שהם יכולים להסתפק רק בלימוד שפת עבר הכוללת גם ידיעות כלליות אבל לא שפה אחרת - נוספת (לא כך סברו באשר ליושבי "גדרה") .

1893 – בעיתון 'המליץ' (ספטמבר) מכתב שני 'מכתבים מארץ הקדושה' הכותב : בית הלוי : 'יום ב' כ"ב אייר התרנ"ג... במושבה פתח תקוה עובדים נערים קטנים – מעשר שנים ומעלה – בכל עבודות הפקידות (בכל סוגי העבודות - הנדרשות ע"י פקידי הברון) והם מקבלים כשמונה גרוש ליום . הקטנים האלה המה הרוצים במלאכתם ועוזרים בשכרם להוריהם , אך זה רע כי אינם מבקרים שום בית ספר ועומדים בין הפועלים הערביים ובין אנשים שונים ושומעים שיחות המשחיתים את רגשות התום והטוהר . מאד נכון היה כי הפקידות תציגם לעבוד במקום מיוחד אך להם , תחת משגיח ראוי והגון לזה , וכמו כן תפחית להם שתי שעות מעבודתם : שתפטרם בשתי שעות קודם יתר הפועלים , מבלי לנכות משכר עבודתם , למען יוכלו ללמוד בזמן הזה את שפתנו ויתר הידיעות היותר נחוצות...'.

1893 - בית תפילה ולידו בית ספר .

1895 - בחצר לחמן עומד לתלפיות בית מדרש ובו ילמדו נערים כל היום ובלילה יתאספו בו האיכרים ללמוד גפ"ת - גמרא , פירוש , תוספות . שיטת הלימוד הבסיסית של התלמוד הבבלי ('חבצלת' 1895 הרשימה : 'לישרים תהילה') .

1893 - דיון בוועד האודסאי בעיזבון טקאטש - בעיתון 'המליץ' (אוקטובר) .

עד כה היה ריבוי מניינים במושבה . בני פתח תקוה ביקשו לממש הצוואה במושבתם . הטעמים – היותר מרובת האוכלוסין מבין המושבות וכן הברון לא יבנה בה בית תפילה. בדיון ציינו שאם העיזבון היה עבור בית ספר היו צריכים להמתין עד שהעיזבון יגדל ע"י הרבית . דעה נוספת הייתה שבניין

בית ספר ליד בית התפילה ישקף את רצון המנדב . אחר טען כי במושבה אין אחדות - שלוש כיתות שונות , ספק רב אם יסכימו על נוסח תפילה אחד וראוי להתעכב במימוש העיזבון .

1894 - הוחלט כי פ"ת הראשונה בין המושבות , על פי מספר יושביה גדולה מחברותיה ולכן נידבת המנוח טקאטש תהיה לבניין בית התפילה בה .

1897 - התקבל הרישיון לבניין בית התפילה . הסכום 3000 ר"כ . הועד הפועל יפקח על הרבית ועל ההוצאות (הפרטי-כל)

1897 - הועד הקציב כספים לבנייה ולפועלים .

1899 - 'המליץ' (פברואר) 'בית הכנסת הגדול הוקם השנה לתלפיות' הברון ביקר בו מיד כאשר החל בביקורו במושבה . 'החזן שר את ברכת "מי שברך" . אז דיבר הנדיב דברים אחדים באזני בני המושבה על דבר חיי השלום והאחוזה ביניהם , ועל דבר תקוותו לראות בבוא היום המאושר אשר בו יוכלו כבר לחיות על חשבונם בעצמם , ואחר הלך לבקר את שדות המושבה , ובמצאו באחד מכרמיה אחת ממשפחות אחינו עובדת עבודה "בנעריה ובזקניה" ביום ההוא , שמח מאד והבטיח לה את עזרתו ביד רחבה ' .

זבל לצרכי כרמו - הירש ליב הלך אל כפר מיר העומד לא רחוק מנהר הירקון לקנות מבני הערבים היושבים שם זבל לצרכי כרמו ואתו לקח את עגלונו הערבי . וילך הערבי הלך ושוב מהכפר אל המושבה בעגלה הטעונה זבל

בשנת 1886 הודיעו לנו (עיתון 'הצבי') מגדרה כי בני המושבה קנו צבור גדול של זבל ויזבלו השנה חלק גדול משדותיהם .

במודעה "הביטו וראו" של דוד שפיגיל מפתח תקוה ('חבצלת' 1896) הוא הציע למכירה גם : צבור גדול של זבלים שבקושי וברוב עמל עלה בידו לאסוף מעט מעט מהכפרים שסביב לנו , בו שש מאות עגלות זבל מחירו אלף וחמש מאות פראנק .

הגן במקוה ישראל – אלגראנטי כותב רשימה 'דברי עבודת האדמה' ('הצבי' דצמבר) על הזבלים והוא מפרט על הזבל הירוק ועל הדומן הכימי .

בחשבון ההוצאות : בגן של צבור הנקרא בשם "גן שמואל" ב'חדרה' (בעיתון 'הצפירה' 1897) מצאתי גם את הסעיף : משכורת שומר , עגלון ופועל ערבי וזה שונה מההמשך : משכורת לפועלים עבריים .

1899 - מה טובים ומה נעימים חיי האיכר בכלל וחיי הכורם בפרט ! זאת כותרת המשנה לרשימה : 'במושבות אחינו עובדי האדמה בא"י' עיתון 'הצפירה' . התיאור לפי הרשימה מתייחס לשנת 1896 .

'והיה במשך ימי החורף אם תבוא לבית איכר או פועל ושמעת תמיד את המילים האלה : זבל , מזמרה , הרכבה...'. הרשימה מעניינת ביותר ובחירתי קטעים אחדים : ' ולמען תבינו איך נתונים האיכרים והפועלים בכל לבם ונפשם לעבודת הכרמים... האיכר בשובו לביתו עליו לחלוב עוד שתיים או שלוש פרות , אשתו לא תוכל לחלוב אותן בעצמה כי העדר ישוב הביתה בערב והאישה עסוקה אז להכין מאכל ומשקה לבעלה השב מכרמו עייף ויגע , רעב וצמא ' ועוד סיבה 'כי הפרות והעגלים מולדת הערביים – פראיות וחזקות מאד ואישה לא תוכל לעצור בעדן לבל תשתובבנה , לכן דרוש פה האיש לחלוב את הפרות ' כמו כן לסגור בלול התרנגולים והתרנגולות מפני האורח הלא קרוא הוא – 'השועל' - שלא יוכל לחדור אל הלול ולטרוף עופות אחדים . גם לשים עין על היונים כי תקבצנה אל השוכך. האיכר גם חפץ לבלות שעה עם רעים , לדבר עמהם בענייני דיומא או לשמוע מענייני ספרות ומה קרא חברו אבל 'אך החלו לדבר על איזו חדשה במכתב העת (העיתון) או בספרות היפה והנה כל אחד יחל לספר ולדבר על אודות עבודתו אשר עבד כל היום : זה מספר כמה גפנים זמר היום וזה את החרישה אשר חרש היום ... ההוא בזמירתו , כי הניסיון בשנה שעברה הראהו כי עליו לשנות מעט את אופן הזמירה , לא כאשר עשה בשנה שעברה , והוא מקווה כי השינוי הזה יביא טובה לגפניו ויגדיל את כמות פריים...'

מקומות הנזכרים באזור הרצח

ר' הירש ליב הלך אל כפר מיר לא רחוק מנהר הירקון (אלעוג'ה) לקנות.....זבל

בארץ הקודש "ידיעות פרטיות מא"י ומושבותיה" ('המליץ' 1895 , אוגוסט)

פתח תקוה . יושבת על יד נהר הירקון (אלעוג'ה) בנחלת דן צפונה מזרחה ליפו (רחוקה ממנה כשתי שעות) וקרובה להדרך העולה שכמה , והיא נכנסת בנפת יפו . על גבולה מזרחה הכפר פג'א והכפר מיר , צפונה לה נהר הירקון (הטחנה של השיך אבו רבאח) והכפר פרוחיא . צפונה – מערבה תגבל אותה הביצה הגדולה השייכת לממשלה , מערבה אדמת הכפר בני - ברק , ודרומה אדמת הכפר יהודיה והמושב יהוד . חלקת המושבה אשר עליה בנויים הבתים תכיל בערך 590 דונאם , ומספר בתי המושבה : כשלושים בתי אבן , כעשרים בתי עץ , כחמישה וארבעים בתי עץ וחומר , וכחמישים רפתות .

נהר הירקון אלעוג'ה - הפתלתל

ב"פתח תקוה" נמצא נהר ירקון דרדיפי מיא (מימיו מהירים , קלים לרוץ - זורמים ושוטפים)

אשר לא ראיתי כמוהו בחו"ל ומאז היה לי פאבריק (מפעל) העומדת על מים אשר גם כן הנהר מימיו חזקים מאד אין לי עוד שום דוגמא למים הזה . כך כתב (בעיתון 'הצפירה' 1886) הדובר שלום , ישראל יהושע מקוטנא שהיה פוסק חשוב בפולין ונודע בחיבתו לא"י . הוא ביקר בארץ עם חתנו בשנת 1886 במגמה ליצור התיישבות חקלאית של היישוב בירושלים .

הכפר אל – מיר (ויקיפדיה) טחנת מיר (מתוך : שרה ומאיר אהרונים – עורכים, אישים

ומעשים בפתח – תקוה והסביבה , 1991)

אל מיר היה כפר ערבי קטן מדרום לירקון ובסמוך למקורות הנחל . הוקם בתחילת המאה ה – 19 ויושב ע"י כושים מהגרים מצריים וסודאניים שהובאו לאזור מתקופת הכיבוש של איבריהם פחה . פירוש שם הכפר בעברית הוא "המעבר" , וזאת על-שם המעבר המרוצף מעל הירקון שהיה בשטח הכפר . הכפר כונה גם בשם "אל – מחמודיה" על שם הסולטאן מחמוד השני . בחורשת האקליפטוס ממזרח לכפר הבפטיסטים נמצאים שרידי טחנת הקמח של 'מיר' . בראשית המאה ה – 20 בדק נחום וילבוש שהיה פעיל ציוני , יזם כלכלי מחלוצי התעשייה המודרנית בארץ ישראל וגם ייסד וניהל את בית החרושת "שמן" , וילבוש בחן את הטחנה ואת זרימת המים לידה . הוא אמד את עוצמתה – 150 ב - כוחות סוס . כושר הטחינה שלה היה כ – 36 ק"ג חיטה לשעה לכל יחידת טחינה .

כאשר 'נעלם' הירש ליב וצעירי המושבה רוכבי הסוסים חיפשו בכל הדרך ובכפר וסביבותיו ולא מצאוהו , והערבים אשר מהם קנה את הזבלים אמרו כי לא ידעו אנה הלך , ואולי תעה (הירש ליב) בדרכו באמרו ללכת אל המבצר העתיק הקרוב אל הכפר .

פרשי המושבה - רוכבי הסוסים

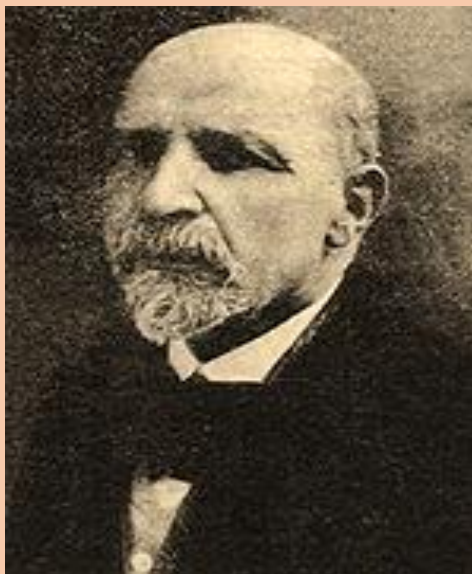
בתיאור ביקור הנדיב הידוע במושבה פתח – תקוה (כשמונה חודשים לפני הרצח של הירש ליב) הובא בעיתון 'המליץ' (1899 פברואר) : 'ויסע (הברון - מיפו) לפתח תקוה , וגם פרשי המושבה הזאת המצוינים קידמו פניו בתרועה ובמשחקי הפרשים הערבים בדרך שעה וחצי לפני המושבה . וישמח הנדיב למראה עיניו בגיבורי ישראל , בני הדור החדש במושבות , והביע חפצו כי בכבוד הזה יקדמו גם פני רעייתו הכבודה בבואה כעבור אחרי שעה ' .

אולי תעה בדרכו באמרו ללכת אל המבצר העתיק הקרוב אל הכפר

המבצר העתיק הקרוב אל הכפר אל – מיר הוא "מבצר אפק". על המבצר שאלתי גם את צביקה צוק ארכאולוג, גיאוגרף ומדריך טיולים המשמש כמנהל אגף ארכאולוגיה של רשות הטבע והגנים. צביקה צוק מתמחה בחקר מפעלי מים עתיקים בישראל בכל התקופות. המבצר הוא מימי העות'מאנים ושמו הטורקי היה "פינאר באשה" והשיבוש הערבי: "בינאר באשי" שמשמעותו 'ראש המעין' הוא "ראש העין".

ד"ר מזי"א

בני המושבה פתח תקוה חיפשו גם ביום השני לאירוע את גופת הירש לیب על קרקעית הירקון (שכרו למשימה שני תושבי הכפר) ולא נמצאה. הם ישבו לאורך מי הירקון לראות אם הגויה תצוף וכך קרה אחרי כמה שעות. 'הגויה הוצאה מהמים ועל המצח וכפות הידיים נראו חברבורות אדומות, ויקרא תקף רופא בית פקידות העיר יפו, ואחינו הרופא החרוץ ד"ר מזי, ויחלט הדבר כי האיש הזה נהרג, כי ירו הערבים עליו בקנה רובם באבק – שריפה, ובחפצו להציל פניו שם ידיו כנגדם להדן עליהם ויגע אבק השריפה במצחו ובכפות ידיו, ובראות רוצחיו כי עוד טרם מת הטביעוהו במי הנהר'

ד"ר מזי"א

ד"ר אהרן מאיר מזי"א = מזי"א = מז = מזרע י = ישראל א = איסרלן. ישראל איסרלן היה מגדולי יהדות אשכנז במאה החמש – עשרה, מחשובי הפוסקים. עיקר פרסומו מחיבורו "תרומת

הדשן " .

ד"ר מזי"א היה יליד האימפריה הרוסית קנה השכלתו בברלין , ציריך ופריז. עלה לא"י בשנת 1889 והתיישב בראשון לציון . היה "רופא המושבות ביהודה" : ראשון לציון , פ"ת , עקרון וגדרה ולאחר מכן ביפו וירושלים . בפרשת הרצח של הירש ליב היה הרופא בן ארבעים ואחת . נוסף לרפואה חידש מילים בשפה הרפואית העברית . עבור אליעזר בן - יהודה הוא היה בן סמך מבחינת המדע והלשון .. ד"ר מזי"א הוא שהציע שמות למחלות כמו : "אדמת" ; "צהבת" ; "כלבת". מזי"א עסק גם בפרדסנות ונטע את הפרדס הראשון בפתח תקוה בפרדסו הקפיד ביותר שתהיה העבודה עברית . היה גם בין המייסדים של חברת "פרדס" בשנת 1900 לענף הפרדסים . עמו גם יהושע שטמפר ונוספים וכיהן גם כיו"ר שלה . האגודה דאגה לצרכים של ענף הפרדסנות ושל הפרדסנים . על פי עצתו נטע הבארון יערות אקליפטוס לספיגת מי הביצות מסביב למושבה . ד"ר מזי"א היה בין האישים המייסדים - חלוצי הדור , אשר השתתף בחיים הציבוריים בפ"ת ונחשב מידידיה הגדולים של "אם המושבות" .

בארץ הקודש (המליץ' 1889 ספטמבר) 'הנדיב שלח לנו לראשון לציון (במקום ד"ר ד'ארבעלא – שעבר לירושלים) את הרופא החכם יקר רוח ד"ר מאזי"ה הי"ו . הד"ר הזה הוא רופא אומן ומומחה והוא גם מילד (אקושער) , ואינו שקט ונח תמיד ויעמול בלי הפוגה להמציא מזור ותרופה לחולי הקולוניסטים , ויסע תמיד מפ"ת לראשון לציון , ומשם למזכרת בתיה לבקר שלום אחיו , ומפתח תקוה לראשון לציון הוא מהלך שלוש שעות לרכיבת הסוס , ולא יבחין בין עת גשמים לעת שמים בהירים , ובעת הצורך ירוץ כאיל להעלות ארוכה ומרפא ' . בשנת 1889 ('הצפירה') ציפו לבניין בית חולים בראשון לציון 'והרופא ד"ר מאזיע הוא המפקח על צרכי החולים במושבות והוא אהוב ורצוי מאד לכל בני המושבות' . מכתב תודה ('הצבי' 1896) הלל איסר זאב מצפת מודה לרופא המופלג בתורה וביראה כליל המדעים...אשר הטיב והפליא עם בנו – בן ה – 16 של הלל . שביקש לעבוד בראשון לציון וחלה ד"ר מזי"א בבית החולים המקומי קבע שהוא חולה מסוכן – בדלקת ריאות , טיפל בבן כחודש וגם

הוציא ע"י ניתוח הרבה ליחה מבין הצלעות וכך שב הבן החולה לאיתנו .

תורה .
מצאתי לעצמי חובה לתת תורה לכבוד
הארון המיפלג בתורה וביראה כליל הסדעים
רופא סחולל בתשכחות , דוקטור א. סזי א
ה"ר , אשר הטיב והפליא חסדו עם בני הבחור
כס"ר יצחק נ"י ככן שש עשרה שנה אשר בא
לרל"צ לבקש עבודה , ואחרי איזה ימים נתת
שם , ויוליכיהו לפני כבוד הרופא , ואחרי בדרך
היטב הכיר בו שהוא חולה פסוכן , ותכף
הכניסיהו לבית החולים דשם , וימצא בו שרש
דלקת הריעה , ויטפל עמו ארבע שבועות עד
אשר דפא איתו על ידי נחוח , בין הצלעות
והוציא סמנו הרבה ליחה , וב"ה השיבו לאיתנו
הראשון . סה אכף ואקדם לו ואין בידי לשלם
לו כמפעליו , אלא יבוא בעל הגסיל הוא יכול
לשלם לו .
כן אתן תורה לבעל בית הרפואות בעל
סדות ישרות ר' סאיר אלכססתר שהוא
טפל לדבר סציה הנ"ל , וטפל בבני החולה ,
גם לרבות אבי החולים בשם ר' בער אהרנשטיין
שהשניח עליו בעין חסלה . הטיבה ה' לטובים
ולישרים בלבוהם . כה דברי אבי הכן .
הלל איסר זאב
בהר"ו ז"ל מעיה"ק צפת ה"ו .

באותה שנה ('הצפירה' 1896) ביפו טקס מרשים מאד בבית הספר העברי : חג חלוקת הפרסים
ביום הולדת הנדיב ויסוצקי . בין הקרואים המכובדים הד"ר מזי"א מראשון לציון ; הפקיד מפ"ת פארב
ורעייתו ; ה' גרדון המורה במושבה ; חמדה בן – יהודה מירושלים...הקישוטים המתוארים בכתבה
מרתקים וממחישים את הכיתות ואולמות הלימודים . החגיגה לוותה בקטעים רבים של נגינת
התזמורת והמקהלה ולסיומה 'שרו הבנות את השיר "ציון תמתי – ציון חמדתי" וימחאו כל השומעים
כף ובקשו בשנייה...אך הקהל לא שבע משמוע את השיר הנחמד הזה וידרוש לשלשהו (לשמוע
בפעם השלישית) והבנות נעתרו להם ' .
בשנת 1890 ('חבצלת') מודיעים מנהלי חברת ביקור חולים ביפו על סיכום עם ד"ר מאזיע כי
ישלמו לו עבור כך שיבקר (שיטפל) בכל בני העיר חינום באין הבדל בין עני לעשיר וציינו ' גם מי
שבידו עסק או מלאכה , בנפלו על ערש דווי גם הוא עני באותה שעה' , ואין הבדל בין ספרדי
לאשכנזי .

יחסו לפועלים העבריים בא"י . בשנת 1900 (עיתון 'הצבי') כותב אפרים קומרוב , מזכיר הוועד
הכללי של הפועלים העבריים ומודה בשם הפועלים : 'באה אלינו ידיעה כי בהשתדלות האדון הנכבד
ד"ר מזיא ישיגו כעשרים וחמישה פועלים במושבה פתח תקוה סמי מרפא חינום' .

**הפרק הסוציאליסטי בחיי ד"ר א . מזיא שכונה גם "ראש הפועלים במושבות יהודה" ו"אב
הפועלים"**

הכותרת לעיל הופיעה ב'דבר' (1931 דצמבר) לרשימתו של צ . קרול – כשנתיים למות ד"ר

מזיא"א היה אחד הסוציאליסטים העברים הראשונים . א . ש . ליברמן יסד בברלין את "הסקציה העברית של האינטרנציונל" והסטודנט אהרן מזיא היה אחד מחבריה . הוא גם נאסר בשנת 1879 עם נוספים לתקופה קצרה ע"י המשטרה הפרוסית כאחד מחבורה שלמה של סטודנטים שהיו חשודים בעוון הסוציאליזמוס . מזיא לפי עדות אחד החברים היה אחד הערים והפעילים בחבורה . בהערות בפינקסו של מזיא על ראשי הפרקים שכתב בתקופה זאת ציין "חשוב" . בשנת 1898 היה בין המייסדים של "חברת גמילות חסדים וקופת חסכון לפועלים עובדי אדמה בא"י" בארכיונו מכתבים מאגודות הפועלים בזכרון יעקב , ראשון לציון , פתח תקוה ועוד . ד"ר מזיא היה המתווך בין הפועלים והנדיב וחברת ישוב א"י . לפי עדותו הקציבה יק"א בפאריז סכום של 5000 פראנק לתמיכות בחולים . גם הנדיב שוחח עם מזיא הרבה על הפועלים ואף הוא נדב עבורם .

הערה אישית בעניין סמי התרופות – שניתנו חינם לחולים : סבי שלמה שטמפר היה חוקר בשנות העשרים במושבה "חדרה" . ברשימות שמצאתי בעניינו ב'ארכיון החאן בחדרה' היו מכתבי נזיפה קשים כלפיו ועליו על שהנפיק תרופות באשראי לפועלים , לתימנים ו'יתומי בלקינד' .

ד"ר מזיא"א היה גם רופא עיניים ומנתח בראשון לציון ('הצבי' 1895).

מספר אזכורים לגביו בעיתונות ההסטורית

1. הכותב - הוא הרוקח המפורסם מאיר אלכימיסטר מספר שנוסף לאופרציות המצויות (ניתוחים רגילים) שעשה ד"ר מזיא לאלפי עיניים בשש - שבע השנים האחרונות , הנה ניתוח נפלא ויוצא דופן שעשה לאשת יצחק שמרלינג מיפו (משפחה ידועה מאד בתולדות הישוב) אותה ניתח - שני ניתוחי קאטאראקט (היום - 'ירוד') בהפרש של שנתיים 'והיא שבה לראות ככל האנשים , ולאשרה ולאושר משפחתה אין קץ' ועוד ניתוח מוצלח לרב ישעיה אורינשטין מירושלים , מי שהיה עסקן בישוב היהודי ממקימי שכונות חדשות .
2. בשנת 1900 ('הצבי') ד"ר מאזיע יחד עם ד"ר וואללאך וד"ר מאזארקי בין הממליצים "עדות רופאים" על אהרן ברטניאנסקי שפרסם במרוצת השנים עשרות מודעות בניסוחים דומים שעניינם בתפירת חגורות לשבר המהללות ומשבחות את אהרן - כי הוא המומחה הבכיר במלאכה בכל ערי ארץ הקודש .
3. נציגי יק"א בא"י , נייגו וחיים באו עם ד"ר מזיא"א 'לפתח תקוה' לשיחה עם האיכרים שאינם ברשות הנדיב - לא בחסותו ('המליץ' 1898) .

4. הברון בראשון לציון ('המגיד' 1899) לאחר ביקור מוקפד ביקב, שבו הברון מבקש מהמנהל אוסובצקי דו"ח מפורט 'הברון חש קרירות בגופו ובהיות שם הדוקטור מזיא, רופא המושבות הלך אתו אל ביתו, בית הדוקטור, להינפש שם מעט, למען ישים הרופא את עינו עליו...!'

5. ד"ר מזי"א וסעדת הפחה ('המגיד' 1900) הפחה הזמין את הד"ר לטיול בעגלה. הסיור יצא מראשון לציון – מלכת מושבות הענבים ומזי"א הזמין את הפחה לסיור הדרכה בעבודה הנעשית במקוה ישראל ברוח הקידמה האירופית.

6. תודה – של דובער ימיני מפתח – תקוה. ('חבצלת' 1900) בשם חברת "לינת הצדק" לד"ר מאזיה שבנוסף לעבודתו הרבה לטובת חולי המושבה בנפשו ממש בבואו לפה גם באישון לילה ואפילה להציל לקוחים למות, עוד הואיל גם מכספו לעזור לחולינו בנדבו נדבה הגונה לטובת החברה....

7. ד"ר מזי"א המצוין עובר לירושלים ('הצפירה' 1901) עזב את מקומו בראשון לציון והיה לרופא בבית החולים הכללי "בקר חולים האספיטאל". לפני תחילת עבודתו בירושלים נסע לאלכסנדריה.

הדוקטור מזי"א נפטר בשנת 1930

ד"ר מזי"א היה גם מלחין

בין כתביו של ד"ר מזיא המנוח נמצאה מנגינה לשיר "השופר" שחיבר בשעתו נ. ה. אימבר. חברת "הניגון" הודיעה שהיא תשמיע אותו בנשף השני של החברה. (עיתון 'דבר' במדור ירושלים, 1930 מרץ). המילים גם ב"פרויקט בן יהודה" לפנינו שני בתים. הבית הראשון: תקעו הריעו בחודש / בכסה ליום חגנו / תקעו הריעו בקודש / ובכל ארצות פזורינו הבית השני: תקעו – ובארץ אהובה / תוקעים יתנו אותותם (את אות התרועה) / לעורר לבבות לתשובה / לשוב לארץ אבותם....

תנספות לתיאור אירוע הרצח של הירש לייב

שנים מהערכים מוכרי הזבל אשר עליהם הורה הילד כי הם הרגוהו נלקחו ליפו ויאספו אל משמר. ועל פי בקשת בני המושבה יסע אחינו הטוען ר' מליאל מאני המופקד מטעם ועד אחינו האשכנזים בעירנו ליפו להתעסק בדבר המשפט המבהיל הזה

המשפט התנהל בשלוש ערכאות. על מערכת המשפט במדינה העות'מאנית ועל חדירה למערכת

במאה ה – י"ט של חוקים ותקנות הבנויים גם לפי הדגם המערבי והתפיסה האירופית , כתב פרופ' אמנון כהן . למרות שהלא מוסלמים בני הדתות המונותאיסטיות היו אזרחים מדרגה שנייה (אהל אל – כתאב) ולמרות היותם מיעוט באוכלוסייה , הם הופיעו בפני בית המשפט כעדים , כתובעים וכמובן גם כנתבעים .

הערכאה הראשונה במשפט הרצח של הירש לייב נערכה ביפו . השנייה – ערכאת הערעור בבירות וגזר הדין – בירושלים .

על התנהלות המשפט נביא מהעיתונות .

לפי החלוקה המנהלית החדשה של ארץ ישראל בסוף המאה ה – 19 ('שלה' התקופה העות'מאנית' – ההיסטוריה של א"י , 'יד בן צבי') הסנג'ק או המתצרפלך (המחוז) של ירושלים כלל בין השאר את יפו , נספח לחבל צידון שמרכזו עבר לבירות , במחצית השנייה של המאה ה-י"ט מושל ירושלים זכה למעמד עצמאי כלשהו והיה לו קשר ישיר למרכז באיסטנבול .

בני המושבה והצעירים

1. אריה פרומקין לעיתון 'חבצלת' (1884 נובמבר) 'אחינו הנאחזים פה בארץ הקדושה בעצם סבלם בעבודתם והפיבער (הקדחת) אשר ידיקום ל"ע (לא עליכם) לפרקים , בכל זאת שאר רוח להם נגד חומסי המקום' (החומסים יבולי פתח תקוה) .
2. שמואל מאהליוער (מוהליבר) כתב לרב נפתלי צבי יהודה ברלין – הנצי"ב מוולוז'ין מגדולי התורה במזרח אירופה במאה ה- 19 שהתייחס באהדה רבה ל"חיבת ציון" ('המליץ' 1894 המכתב הובא לאחר מות הנצי"ב) ובין הדברים : 'לכל אחד מהצעירים הן בפתח תקוה והן בגדרה יש קנה רובה והם רוכבים על סוסים במהירות נפלאה ומורים מהקנה רובה בעת רכבם' .
3. מרדכי סאלימאן ממייסדי המושבה כתב 'חבצלת' (1895 נובמבר) על מעשים של גבורה והגנה עצמית של בני המושבה הוא מפרט זמן לא רב לאחר שנרצח הקצב היהודי בפ"ת 'מי שלא ראה כחמישים בני פ"ת בלילה הזה לא ראה גבורת הלב ואומץ הרוח...מי הוא המחנה הזה אשר פגשתי , בחורים כולם , גיבורי ימי קדם קומתם זקופה , עיניהם מזרי פחד וגבורה . הלא אחיך המה בני פ"ת.מיד אחרי ששבו מעבודתם יגעי כוח , כפופי קומה אך נקמת דם אחיהם המתבוסס בדמו עשה ברגע אחד הפלאות האלה...והרוצחים המתהוללים כמשוגעים הובלו כפותים ככבשים' .
4. על השומרים הראשונים של פתח תקווה (הראשון שבהם היה יהודה ראב) , על המטלות - הגנת הנפשות הבתים והיבולים מפני ההתנפלויות על המושבה ומערכת היחסים עם השכנים ערביי הסביבה ומעל לכל - הענקת תחושת הביטחון (ראה גם בערך בויקיפדיה) .

התארגנות בני המושבה

'בשם חברת פתח – תקוה' זה שנתיים ימים ובחסד עליון...נוסדה החבורה הקדושה חברת "פתח תקוה" לעבודת האדמה, אדמת הקודש בארץ הצבי, ותהי ראשית הקמתה לשם עבודה ממש ועמל כפים שמהם פרנסתנו נמצא ולא לשם חזרה על הפתחים ולקחת מתנות אדם' ('חבצלת' 1880 יולי) תמיכת איש את אחיו – על הצורך בארגון של התאחדות ('הצפירה' 1883 – ברשימה : 'הצופה לבית ישראל') על הצורך במעטפת תמיכתם של ארגונים וקהילות להקל על מצוקת המים ב'המגיד' (שנת 1884) ויסוצקי הציע ל"חובבי ציון" להעמיד בראש הנהגת המושבה מומחה בעבודת האדמה (בעיתון 'חבצלת' 1885) והדרישה לעזרתם הדחופה של "חובבי ציון" בשל העניות הנוראה במושבה (בעיתון 'המגיד' 1887) .

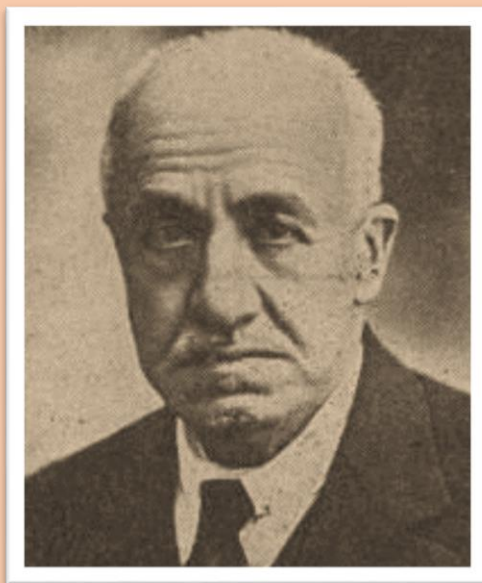
התפתחות לשלב של יוזמה עצמאית – ייצוג מקומי ואמונה ביכולת העשייה של בני המושבה - מכתבם של 44 בני המקום (בעיתון 'חבצלת') 1892 .

הבאתי עוד מעט משנים יותר מאוחרות

על חגיגות 'חג המכבים' ב"פתח תקוה" :

מדווח החותם : 'ירקוני' ('הצבי' 1909) בחגיגה השתתפה גם הצעירה מרים ברנשטין כהן אז בת 14 שהייתה לימים - הרופאה, השחקנית והבמאית ו"כלת פרס ישראל" ב 1975 . בשנת 1910 ('הצבי' מענייני הישוב) מחלוקת לקראת בחירות במושבה . "אחד העם" מבקר במושבה ('הצבי' 1911) ביקר גם ב'תלמוד – התורה' המקומי ובפרדסים אחדים . כל חברי הוועד ליוו אותו בשעת הביקור . 1919 – "רוב בנין ורוב מנין" ('דאר היום' 1919 אוגוסט) עם תחילת שלטון האנגלים בארץ ישראל התארגנו במושבה עשרות ועדים שעניינם : 'חקלאיים' ו 'תושביים' (כמו : ועד המושבה , ועד החינוך , ועד הדרכים והבניינים ...) .

מלכיאל מאני

מלכיאל מאני

על פי בקשת בני המושבה , אחרי שנמצאה גווייתו של הירש ליב ונאסרו וגם הובלו ליפו שני הערבים מוכרי הזבל בחשד שהם הרוצחים , ניקרא הטוען – התובע מירושלים – מלכיאל מאני להתעסק בדבר המשפט המבהיל הזה .

אביו אליהו עלה מבגדד לארץ ישראל במחצית השנייה של המאה ה-19 . האבא הקים בחברון בית מדרש וספריה ועמד בראש העדה הספרדית והרבנות בעיר .

מלכיאל רכש השכלה תורנית ובבחרותו אף לימודי חול מספרי השכלה . ביוזמתו החל ללמוד מהמופתי והקאדי בחברון והחל לחדור אל החלק המשפטי בתורת האיסלאם כמו בדיני קנסות ואישות ואף ערך השוואות בין המשפט העברי וחוקי הדת המוסלמית .

בתקופתו של ראוף פחה מושל ירושלים בשנות השמונים של המאה ה-19 הועמד מלכיאל מאני לבחירה בין המועמדים לבית המשפט בחברון , אז נבחרו השופטים ע"י הציבור – אחת לשנתיים , מלכיאל נבחר מספר פעמים לכהונת שופט ושופט חוקר . בתפקידיו כיהן ברציפות למעלה מעשור, גם כיו"ר בית הדין . מלכיאל היה לשופט הראשון מבין יהודי ארץ ישראל .

אזכורים לגביו ומקום עבודתו בעיתונות ההסטורית

1. האדון מלכיאל מאני אפנדי ('הצבי' 1896) אפנדי – תואר טורקי במשמעות אדון או מורה אשר מביע כבוד . מלכיאל זוכה לברכת משפחת סלונים הידועה מחברון (משפחת סלונים גם בני משפחתנו) כאשר נולד לו למזל טוב בן זכר .
2. בעיתון 'הצבי' (1893 נובמבר) מספר 'איש חברון' : קהל הקוראים יודעים ומכירים את האדון מלכיאל מני אחד משופטי בית המשפט פה (חברון) זה שבע שנים ועד כמה השופט רצוי להרשות (לשלטון העות'מאני) בגלל חכמתו , ידיעתו בחוקי הממשלה ועבודתו בצדק ובמשפט' בהמשך , אחד מסופרי (פקידי) בית המשפט – מוסלמי קינא בו והתנכל למאני כך : 'ידידי ! נצא נא לשאוף רוח צח' הם טיילו כשעה עד שהגיעו למערה ייחודית , שם ארב למאני בן דודו של הפקיד והשניים החלו להכותו מכות מוות ושמו עליו מסמרי אש באמרם כי העינויים יזכירו תמיד למלכיאל שהוא אמור מכאן ולהבא להיות נתון לרצונותיו של המאיים - המתעלל . מאני לא גילה לאיש כי ידע שלא יוכל הביא את עושי הרשע בפלילים כי אין עוד עדים . אבל המוסלמי , לא רק שהתפאר וסיפר אלא נהג כך בסופר נוסף של בית המשפט איש זקן ומכובד . כאשר נודע הסיפור הביאו תושבי העיר המוסלמים את הדבר לפני שר העיר , המתעלל הובא לבית כלא והתקווה כי שר העיר בצדקתו יוציא המשפט לאור .
3. בעיתון 'הצפירה' ברשימה "בארץ האבות" (1898 יולי) הובא על מלכיאל מני 'הוא נושא משרה בבית המשפט והוא מכובד מאד בעיני המוסלמים' .
4. בעיתון 'הצפירה' (1899 ינואר) ב'מכתבים מא"י' (מ"ח) מתואר "בית המשפט הדתי המוסלמי " וגם - בירושלים ישנו עוד בית משפט שאיננו דתי והוא העיקרי ובו שופטים הדנים על פי החוקים החדשים במנהג אירופה בהמשך - מה ליהודי הזה בעל הפאות והזקן בבית המשפט הדתי הזה ?
5. לפי עיתון 'השקפה' (1900 ינואר) משה אפנדי נבון חבר בבית המשפט , וחזרה "הצפירה" : בית המשפט הזה עסק לא רק בענייני גיטין , קידושין וירושות 'לא כן ידידי , יש לנו בני ישראל עניין גדול לענות בו , כי פה מפקחים על ענייני הנחלות ועל משפטיהן , כי חוקים מעיקים ומכשולים רבים לנו . בבוא אחד מאתנו להתנחל בארץ . והיהודי הזה שראית אותו נכנס לפני ולפנים , סרסור הוא סרסור למקנה וקניין נחלאות , ואם כי הוא ירושלמי ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו , ואם כי פאת ראשו וזקנו צווחים ומכריזים עליו , כי הוא בטלן , כי הוא יהודי בתכלית , בכל זאת הא עומד במקום גדולים ויד ושם לו בעניינים יודע הוא לדין דין אמת ובקי הוא ב'הטיה' וגומר הוא בעניינים קשים ומרים – בכי טוב
6. 1899 - מלכיאל מאני – אותו הפקידה עדת האשכנזים בירושלים בדברים שבינה לבין האחרים.
7. ('המליץ' יולי) ההתרחשות הייתה עלילה של נוצרי על צורף יהודי , סמוך לשער יפו , כאילו הצורף לקח מהנוצרי את תכשיטיו ומסרב לשלם עבורם . מאני דרש מהשוטרים לערוך חיפוש בבגדי הקובל ונמצא שהיה נוכל ועל כך הושם במאסר לשאת ענש קשה .
8. 1900 – מלכיאל מאני התמנה ע"י ועד האשכנזים בירושלים (אולי 'ועד כל הכוללים') להיות לטוען – תובע ' זה אחד מהמעשים המעידים על הטוב אשר ועד עדת האשכנזים עושה לעניים (סנגוריה ציבורית) במשרה שנתן על האדון מני להיות לפה לכל איש יהודי עני הצריך לבקש זכותו ואין ידו משגת לשכור לו עורך דין' ('הצבי' 1900 ינואר) . במדור ענייני העיר סופר על מקרה של חטיפה , התעללות ואונס של ילדה יהודייה ביפו ע"י ערבי שזוהה ואף נחשד במקרים דומים בעבר . ועד האשכנזים בירושלים שלח את מלכיאל ליפו 'בכל זמן המשפט עסק בו האדון מלכיאל מני בזריזות ודעת , ועזר הרבה להרשות להוציא הדבר לאור' האסור נחקר והמשפט התנהל כארבעה חדשים . 'האשמתו הובררה)

נאשם -ללא ספק) ויובא לפני בית המשפט לעונשים בפלך ירושלים' (עיתון 'חבצלת')
בארבעה קולות נגד אחד נפסק עליו שלוש שנים מאסר .

הקדמה 27.1.1900 ארצות

עקבו אחריה חבורת בני בלעל, ואחר מהם
העיד כה כי לא תאכל מידו, אפס בושח דספר
הדבר לאבותיה ומסני סחרה לא כנה חליכה
ב בית ה .

ויודיעו אבות הנערה המסכנה את המעשה
להרשות, ותחל דחקר ולדרש בדבר, וראשי חועד
לעדת האשכנזים בעירנו שלחו כיסו את
עורך-דין החכם האדון מלכיאל מני, לעמד
ליטן העשוקים ולהורותם המעשה אשר יעשו .
ובהיות כי האיש אח' גברי כבר נחשד
מקדם במעשים כעין זה, נמתח עליו חשד גם
הפעם, ואחות האנוסה הכירתו כי הוא הוא אשר
עקב אחריה ביום תמוז לסני המעשה . ונגם
הנאשם להכחיש, ויטען בתחלה כי באותו לילה
היה עם השומרים הסובבים בעיר, אפס אחרי כן
חזר בו וטען כי היה חולה כל אותו הלילה .
ועוד במענות אחרות הכשילו פיו עד שנתברר
עונו לפני השופטים .

בכל זמן המשפט עסק בו האדון מלכיאל
מני בזריזות ודעת, ועזר הרבה להרשות להוציא
הדבר לאור .

זה אחד מהמעשים המעידים על המושב
אשר ועד עדת האשכנזים עושה להעניים
במשרה שנתן על האדון מני להיות לפה לפני
הרשות דבר איש יהודי עני הצריך דבקש זכותו
ואין ידו משגת לשכר לו עורך דין .

— האדון עוזיאל מנהל ביה"ס לחברת
ביה"ס, עוב ביום א' זה את עירנו .

במשך השנה אשר ישנה האדון עוזיאל
בקרבנו הצליח לרכש לו אמרה רבה, וצער
מורי הבית על חלקו מהם וחבת התלמידים אצלו
מעידים על טוב הנהגתו במשרתו .

עניני העיר .

ירושלם . ביום ד' שבט נגמר בבית
המשפט בעירנו דינו של אחמד גברי מיפו,
אשר נמשך בארבעה חרישים . בארבעה קולות
נגד אחד נפסק עליו שלוש שנים מאסר .

העון אשר בגללו נמתח עליו מרת הדין
הזה, נעשה בליל מ' אלול העבר, וכיום ההוא
לפנות בקר שמעו בני הכית קול זעקה ובכי
מבחיץ . ויקצו ממשכנם ויפתחו את הדלת,
ויראו וחנה היא בתם הקטנה, בת ששנה שנים .
ותספר המסכנה אשר קרה לה, כי בתוך הלילה
הרגישה את עצמה פתאם בחוץ נשואה בזרועות
איש אחר, ובהרימה קולה לצעק, ויסתם האיש
את פיה, וישאנה עוד זמן מה וישיבנה
אריצה, ויענה .

או ספרה אחותה הבכירה, כבת ששנה
עשרה, אשר לנה בלידה ההוא בבית אחד
השכנים, כי ביום תמוז, בשיבה מהרחצה בים ,

עוד על דמותו של מאני

9. הבאנו על יכולתו המשפטית, שופט וגם כטוען – תובע ומייצג את ועד העיר בירושלים ובשם הועד כסניגור ציבורי אף ליהודי פתח תקוה ויפו למשל ב'השקפה' (1900 ינואר) במשפט חטיפת הילדה וההתעללות : ' בכל זמן המשפט עסק בו האדון מלכיאל מני בזריזות ודעת, ועזר הרבה להרשות (לתביעה העות'מאנית) להוציא הדבר לאור (לתביעה) - באיסוף והצגת הראיות המשפטיות (' שוב חוזר ומדגיש עיתונו של אליעזר בן - יהודה : זה אחד מהמעשים המעידים על הטוב אשר ועד עדת האשכנזים עושה לעניים במשרה שנתן על האדון מני להיות לפה לכל איש יהודי עני הצריך לבקש זכותו ואין ידו משגת לשכור לו עורך דין ' .
10. בשנת 1911 – העיתון 'החרות ירושלים' מספר על בתי – המשפט החדשים בירושלים . הכוונה למבנים החדשים של בתי המשפט ליד שער הפרחים היפים והמרווחים . לידם 'סופרים

למכתבי הרצאות – ערצ'הל (כותבי בקשות)'. גם אחינו העורך דין מר מלכיאל אפנדי שגר שרד מיוחד (פרטי) לעבודתו. בשנת 1911 -. העורך מאני אף בין העסקנים הפעילים בקהילת היהודים ביפו. ב'החרות ירושלים' גם ברכת "ברוך הבא" לשופט נוסף הוא היהודי אברהם אפנדי בן רובי שהיה ראש בית המשפט למסחר בעיר קבאלה (ביוון) אשר בא לירושלים בתור חבר בבית המשפט הגבוה. בן רובי היה משכיל ספרדי נכבד ביותר נאור וברוך כישרונות.

11. 1919 – מני בבתי המשפט בא"י אחר הכבוש האנגלי ('הפועל הצעיר' 1919 אוגוסט) לאחר שמלאה שנה ליסוד בתי המשפט בא"י מחדש בהמשך ואחרי בתי המשפט התורכיים. הרשימה נכתבה ע"י אברהם יצחק עבאדי שהיה לימים גם המתרגם הראשי של ממשלת המנדט הבריטי בא"י בדרגת פקידות גבוהה וכתב בעיתוני הארץ. המאמר המקיף כלל אף את החוק והשיטה המשפטית התורכית. **לפי ההצהרה בשנת 1918 (יוני) של הנהלת השטח הנכבש נקבע בירושלים בית דין גבוה לערעורים בהרכב של שלושה שופטים. הנשיא – אנגלי והשניים הנוספים בני הארץ. מלכיאל מני היה אחד מהשניים.** כאשר בית הדין דן בדיני נפשות הוא

הורכב מארבעה שופטים. פסק דין מוות ניתן רק בהסכמת כל הארבעה. גד פרומקין (בנו של עורך העיתון 'חבצלת') שהיה עו"ד יהודי ידוע עמד בראש 'בית המשפט השלום בירושלים'.

12. בשנת 1921 ('דאר היום') הועבר מאני ליפו כשופט מחוזי בערכאה ראשונה. בדבר הערכה ב'דאר היום': כל תושבי ירושלים יצטערו על השינוי הזה בבית המשפט לערעורים, כי מר מלכיאל מני היה חביב ואהוב ורצוי על כל תושבי ירושלים בלי הבדל דת וגזע, וכולם הוקירוהו בגלל תכונותיו הטובות והתנהגותו היפה עם כל הפונים אליו, במקומו עתיד לבוא בבית המשפט לערעורים חבר נוצרי ויישאר רק שופט יהודי אחד והוא גד פרומקין. ביפו – מאני חתום על פסקי הדין שנתן בבית המשפט המחוזי ביפו בתור בית משפט מסחרי כ"שופט קומיסר". בשנת 1925 היה בין הללו שקיבלו אות כבוד שניתן ע"י המלך - ליום הולדתו של המלך האנגלי. בשנת 1927 עלה בדירוג השופטים מדרגה ג' לדרגה ב' (הידיעות לפי 'דאר היום') בשנת 1929 התפטר השופט מאני מבית הדין המחוזי מחמת זקנה (עיתון 'דבר' ספטמבר). רק בשנת 1930 הפך מלכיאל מאני בן השבעים שהיה - השופט לשעבר וקיבל את תעודת "עורך הדין". בטקס קבלת התעודות ברח אותו במיוחד זקן

השופטים בארץ ישראל להתחלת פעולתו המשפטית 'החדשה'. את התעודות קיבלו

12 יהודים ושני ערבים. בין היהודים פרידה סלוצקין – זאת הייתה הפעם הראשונה שאשה בארץ

קיבלה רשות להופיע בבית הדין. השופטים היהודים נשבעו בעברית ורק הגב' סלוצקין נשבעה

באנגלית. זאת הערתו המחמירה שהעיבה על הטקס לפי העיתונאי החרד לעברית בעיתון 'דאר

היום', בשנת 1930 (יוני).

13. השופט מלכיאל מאני הלך לעולמו בשלהי שנת 1932 ('דבר') מלכיאל היה חותנו של דניאל אוסטר – ראש העיר הראשון של ירושלים עם הקמת מדינת ישראל. מכבי מוצרי –מני מבכירי "ההגנה" והפלמ"ח היה נכדו של מלכיאל. על שמו של מכבי שנהרג במלחמת העצמאות נקרא "מבצע מכבי" של הפלמ"ח בשנת 1948 לפריצת הדרך לירושלים. השופט אליהו מאני שעריסתו עמדה בחברון והתמנה לבית המשפט העליון בשנת 1962 הוא אחיינו של מלכיאל מאני בשנת 1960 סרב אליהו לקבל כהונה זאת ואמר: 'שמעתי שיתכן ומינוי זה מוצע על רקע עדתי ואז אמרתי: במסיבות כאלה לא אסכים לקבל את התפקיד. אדם צריך לקבל כל תפקיד בהתאם לכשרונו האישי ולא בגלל שקולים עדתיים או אחרים'. ('במערכה' 1962 מרץ) השופטת מוסיא ארד שכינה כנשיאת בית המשפט המחוזי בירושלים היא ביתו של השופט אליהו מאני.

14. הדוד מלכיאל גם כיהן - זמן מועט כשופט בבית המשפט העליון בימי האנגלים. בשבתו על כס ביהמ"ש העליון לערעורים פליילים הובא לפניו ערעורו של אדם שנידון למוות בבית המשפט לפשעים חמורים הרוב בבית המשפט העליון הגיע למסקנה לאשר את גזר דין המוות, אך מלכיאל מני הודיע שלא יחתום "אני לא אדון דיני נפשות ולא אוציא דין מוות" כך הודיע והסיק את המסקנות. הוא

התפטר ועבר לבית המשפט המחוזי ביפו . במקומו בא לבית המשפט העליון שופט השלום גד פרומקין ידידו הטוב של מלכיאל מאני (נח סביר , 'מעריב' 1962 פברואר)

הערכאות ופסקי הדין במשפט הרצח של הרש בן ליב

בעיתון "הצבי" (ביום ה – 15 בפברואר 1900)

'בחדש חשון זה נהרג אחד מתושבי פתח תקוה , הרש בן ליב . המסכן הלך עם משרתו לכפר הסמוך של הערבים בוג'רני , לקנות זבל לשדהו . ויטען המשרת עגלתו זבל ויובילה למושבה וישב לכפר לקחת עוד זבל והנה אדוניו איננו . למחרת נמצאה גווייתו של האיש הרש , בנחל העוג'ה . וימתח קו חשד על עותמן ורגע , שמהם קנה ההרוג את הזבל , אך הם כיחשו ויאמרו כי הלך מביתם . בית המשפט ביפו חיווה את דעתו לחובה על שני החשודים , ובית המשפט בבירות , קים את הדבר , ועתה שבו הניירים משם ובעוד תשעה ימים יעמדו הנאשמים לדין בבית המשפט בעירנו . מנהיג המשפט הזה הוא העורך דין מלכיאל מני ' .

הערכאות : הראשונה - ביפו בה נמצאו החשודים אשמים . השנייה – בבירות דחתה את הערעור . השלישית – גזר הדין - ייחרץ בירושלים .

הערה : 'שבו הניירים משם' "הניירים" – המסמכים הכתובים שבו מבירות ('הצבי' 1895 דצמבר מספר בחדשות שונות על נער בפרץ שקנה במחיר חצי פרנק עיתון ישן ומצא בין הדפים ניירים שונים שערכם במחיר 150 פרנק) .

גזר הדין : "הרצח במושבת פתח תקוה" (אזכורים בעיתונות עם סיפור המקרה)

חמש שנים עבודת פרך ('הצבי' ביום 5 באפריל 1900 בעמוד 1) .

ואותה הידיעה ב'השקפה' ביום ה – 13 באפריל) ההודעה במדור ב"ענייני העיר" – ירושלים 'ביום ג' שבוע זה (יום ה – 3 באפריל) בא לפני בית הדין בעירנו המשפט בדבר רצח האיש הרש ליב ממושבת פתח תקוה , אשר ארע בחדש חשון כמו שהזכרנו בגיליונו גיליון כ"ה (גיליון כ"ה הבאנו לעיל מיום ה – 15 בפברואר 1900) . קוראינו יודעים את פרטי המעשה . הנאשמים ברצח הזה הם עותמן ורג'ה , מבני הערב ג'רני , מסביבות המושבה הנזכרת באותו היום הלך טמיע המזל (טמיע בעל מזל רע – על יסוד קוהלת רבא) עם משרתו אל מקום מושבם של הערבים האלה לקנות מהם זבל לשדהו , והמשרת טען עגלה אחת ויובילה אל המושבה , ואדוניו נשאר עם הערבים . ויהי בשוב המשרת אחרי זמן מועט לקחת עוד זבל , ולא מצא את אדוניו , והערבים הגידו לו , כי הלך לו

מהם . למחרת נמצא האומלל הרוג במי הנחל הסמוך למקום חנייתם של הערב הנזכרים . הטוען (התובע) מצד משפחת הנרצח היה עורך – דין החרוץ האדון מלכיאל מני , בלשון לימודים ערך לפני השופטים את כל פרטי המעשה , ויזכיר כי אין כל מקום לספק יד מי הייתה בדבר . הנאשמים הכחישו ואמרו כי לא הכירו את הנרצח , ועפ"י העדויות שנגבו לפני בית הדין התברר כי ידע ידעוהו היטב . הנאשמים הכחישו עוד דבר מכירת זבל להרוג , ומהחקירה והדרישה העדויות הרבות התברר ברור גמור , כי אמנם קנה הנהרג זבל מהם . עותמן ורג'ה טענו , כי באותו יום לא היו כלל במקום המעשה , והתברר כי שקר בפיהם , וכי ביום ד' אחר הצהריים , הוא יום המאורע , ראו את שלושתם , לאמור את הרש לייב ואת עותמן ורג'ה , הולכים יחד לעומת ראש אלעין , ולמחרת - הצהריים נמצא ההרוג במי הנחל שם , והרופאים אשר נקראו מיד החליטו כי מעת הרצח עברו כארבע ועשרים שעה . על כל הטענות וההוכחות האלה השיבו הנאשמים בטענה אחת . כי העדים , בהיותם יהודים , פסולים להעיד ליהודי נגד איש מוסלמי . אחרי שקלה וטריה קצרה (שקלא וטריא – דיון , משא ומתן) החליט בית הדין כי עותמן ורג'ה הם רצחו את האיש הרש לייב לא בצדיה (לא בזדון) , ויפסקו על כל אחד מהם חמש שנים עבודת פרך ' .

ירושלם - גזר הדין בעיתון 'חבצלת' (ביום ה- 24 באפריל 1900 בעמ' 2 – 3) לפני ירחים אחדים קרה מקרה אסון בפ"ת כי הירש לייב בן חנה (על המצבה , ראה לעיל : הרש לייב ב"ר אלחנן) הלך בלוויית עגלון לקנות זבל על אחת השדות , וישלח עגלה זבל אל פתח תקוה , וישאר בשדה , ובשוב העגלון לא מצאנו , ויודיע לבני ביתו וקרוביו וילכו לחפשו ולא מצאוהו עד יום השני שמצאו את גווייתו טבועה בנהר . בני המושבה פנו אל ועד העיר פה (ב'חבצלת' דצמבר 1898 הובאו שמות י"א האנשים לוועד העיר לכוללות האשכנזים בהם גם יואל משה סאלאמאן ממייסדי פתח תקוה) וישלחו ליפו את עורך דינם המצוין האדון מלכיאל מני , וישב ביפו חמשה ושלושים יום , ויעמול רבות למאוד , ועמלו לא נשאר מעל (לא היה לחינם) , כי בעזרת הממשלה הרוממה הצליח לו למצוא את הנחשדים בדבר הרצח והם שנים עוסמאן ורג'ה בידואנים יושבי אהלים (הלשון יושבי אהלים – לאנשי מקנה ב'המליץ' 1900 שם לאזור דרום יהודה) , ואחר החקירה והדרישה נמצאו נאשמים , ובית משפט האשמות בבירור (ביירות) אשר וקיים את דבר האשמה , ויובאו למשפט לפני שופטי עירנו פה , ובשבוע הזה נחרץ משפטם לעבוד עבודת פרך משך חמש שנים' .

קשרים אחדים שבין הישוב הישן בירושלים ופתח תקוה

המתיישבים המייסדים : זרח ברנט , דוד גוטמן , יואל משה סלומון , אלעזר ראב ויהושע שטמפר היו מהדמויות של "פורצי החומות" מבני הישוב הישן , והם - מירושלים אל "פתח תקוה" .

הרב משה יהושע יהודה לייב דיסקין 'הגאון מבריסק' נתן ידו בשנת 1881 (ראה אצל א"ש שטיין 'אדרת אליהו') לבני כולל הונגריה במושבה . תקנות היישוב החדש עמדו על יסודות התורה , העבודה והצדק . לאגודת מייסדי היישוב היה קשר מסוים עם ישראל דוב פרומקין (שייסד את העיתון "חבצלת") .

יחיאל מיכל פינס עסק בשנת 1882 בגאולת אדמות פתח תקוה .

הקשרים שבין בני ירושלים ו, האישים , המשפחות והמוסדות במושבה התמידו במשך השנים .

על הרוצחים - בידואינים , יושבי אהלים לפי 'חבצלת' מבני הערב ג'רני . לפי 'הצבי' בדוויים' - נודדים אשר הפכו במרוצת השנים לנוודים למחצה

ויחסייהם עם בני המושבה.

על הבדוויים בשלהי המאה הי"ט , מפת ההתיישבות שלהם , אזורי ההתיישבות והמדיניות העות'מאנית כלפיה אפשר למצוא הפניות למחקרים רבים ברשימתה של : רבקה שפק ליסק . מידע רב וענייני מצאתי ברשימתו של יוסף סואעד 'היחסים בין הבדואים ליישוב היהודי בשלהי התקופה העות'מאנית' (ביום עיון – 1994) .

ריכזתי הנוגע למושבה בשנים 1885 – 1900 .

היחסים בכל אזורי הארץ לא חרגו בעיקרם מתחום סכסוכי שכנות רגילים.

פתח תקוה סבלה רבות משבטי הבדואים הסמוכים למושבה . הרצח של הירש ליב היה כנראה בשל מעשה השוד 'כנראה חפצו ההורגים לשדוד מהמנוח מעט כספו אשר הביא אתו בכיסו' ('המליץ' 1899 אוקטובר) . מעשי השוד היו כנראה חלק מאורח חייהם של הבדואים עוד מימי שליטתם במדבר . הרצח של הירש ליב לא נבע מהסתה לאומית . התנועה הלאומית הערבית הייתה עדיין בחיתוליה (את היישומים על רצח הירש ליב ערכתי על פי רשימתו של סואעד) .

בשנת 1885 היו סכסוכים בין המושבה ושכניה הבדואים והשומר דאוד אבו יוסוף יהודי ממשפחה בגדדית אמידה לקח בשבי את ראש השודדים .

ב – 1886 ביום השבת הותקפה המושבה ע"י קבוצת בדואים נודדים שהגיעו מהנגב הצפוני . בראש השומרים עמד והצטיין סקנדר (סנדר) חדד שהגיע ליישוב בשנת 1883 , הוא חווג'ה סקנדר שהיה בירושלים נפח , בערבית 'חדד' – 'איש הברזל' , גם חדד תפס את ראש הפושטים .

באותה השנה גם מאבק פנים אל פנים עם בדואים משבט מלאלחה .

1895 – מרדכי סאלימאן מראשוני המתיישבים כותב ('חבצלת') על הגבורות שהראו בני פתח תקוה 'ברבים עם שכיניהם השאטים (המואסים אותם , מתייחסים כמו ב'שאט נפש') אותם סביב כגון ערבי מלחה , ערבי גיראמנה ופלחי יהודיה ברובם על דבר גבולות נחלתם' .

1898 – שודדים שהתנפלו על בני פתח תקוה , הוסתרו ע"י בני הגירמאנה . אברהם שפירא פעל

נגדם , הופעל גם הקונסול הגרמני בירושלים שגרם להתערבות השלטון העות'מאני ולכידת השוודדים
1890 – בעקבות גניבות של סוסים , נעזר אברהם שפירא בשומרים בדואים וביחסיו הטובים עם
בני שבט סוארכה .

הרוצחים של הרש ליב אולי מבני הערב ג'רני

ייתכן והכוונה לשבט הבדואי ערב אל –ע'וארנה - שבט בדואי שנדד בארץ ישראל מהמאה ה – 19,
בעיקר באזורי ביצות . מוצאם של רבים מהשבט ממצרים .

השומר אברהם שפירא

בעקבות המשפט וגזר הדין

כליאה בארץ ישראל בתקופה העות'מאנית

על בתי הסוהר בתקופה זאת אין הרבה מידע . נהגו לאסור בשל עבירות חמורות בלבד וכן מי
שהשליט רצה במאסרם . בתי הכלא ותאי המעצר התאפיינו בזוהמה , באי מתן תנאים מינימליים
לעצורים .

עבודת פרך

המונח "שוכרה" וגם (סוחרה) . תעתיק טורקי : "סוהרה" . המשמעות : עבודת פרך לטובת

השלטונות (לפי התקופה העות'מאנית בארץ ישראל – מונחים) .

לדוגמא בעבודת הנחת מסילות הברזל.

עבודת פרך – בעיתונות יהודית היסטורית

1. 1895. – בעיתון 'חבצלת': 'במאראקא סמוך לקאזבלאנקה נרצח לפני ירחים אחדים אחד הנוצרים יליד אשכנז אשר נאחז בארץ ההיא לפני שנים אחדות. ציר ממשלת אשכנז הופקד מאת ממשלתו לדרוש דמו וכן עשה. הרוצחים נתפשו. אחד מהם נשפט למיתה, ושנים לעבודת פרך כל ימי חייהם וכופר נפש הנרצח ינתן למשפחתו מאוצר ממלכת מאראקא סך מסוים'.

2. 1895 – 'חבצלת' - קונסטנטינופול: חבר יוונים מזייפי שטרות הבנק אטטאמאן (עות'מאן)

נתפשו בעיר הבירה ונשפטו לעבוד עבודת פרך משך עשר שנים .

3. 1900 – 'המליץ' (אפריל) 'בית משפט אחד במדינת אלאבאמא (אלבמה) באמריקה: ענש שניתן לשניים מיהודי רוסיה קליין ופנטערסאן, לעבוד עבודת פרך 154 ימים במכרה הפחמים על שנסעו במסילת הברזל (ברכבת) ללא כרטיס הנסיעה (כמו בעד מעשה תרמית)'.

5. 1900 – 'הצפירה' (יוני) על משפט של שני אחים שנאשמו בעוון רצח (האחים לא יהודים) שנמשך שלוש שנים תמימות. בערכאה הראשונה – יצאו נקיים. בשנייה – עונש עבודת פרך כדין רוצחים. בשלישית – בעקבות תשעה ימי ברור וחקירה ע"י לשכת הדיינים שוב "זכאים" לשמחת דעת הקהל.

6. 1900 – 'המליץ' (יולי) פקודת הרוממות: "יהי כן" בתקופת הקיסרות הרוסית – החלפת חובת הגלות לסיביר בחוקים לפי שעה בעונשים אחרים. הפקודה הובאה במלואה ובה סעיפים וסעיפי. משנה וגם: בסעיף 8 'הנדונים לעבודת פרך לכל ימי חייהם – אחרי עבור 25 שנים. והנדונים לזמן קבוע - אחרי עבור עליהם זמן עבודתם בהוספת חצי הזמן, אך לא יותר מזמן עשרים שנה; הנדונים לשבת בסיביר – אחרי עבור עליהם חמש שנים, הנדונים לעבודת פרך ולשבת בסיביר, בצאתם לחופשי מבית הסוהר נמסרים אל מוסדות המחסה'.

לפנינו הכרעות דין עם "עבודת פרך" בארץ ובארבע יבשות אסיה, צפון אפריקה, אירופה ואמריקה

נסיבות העונש שונות וכמובן המשמעות של העונש בפועל ותנאיו.

גזרי דין דוגמאות בין השנים 1896 - 1919

הדוגמות יעסקו במערכת הדין המשפטי, בשופטים, פקידי בתי המשפט, בתביעה וההגנה, בפסקי הדין והעונשים. נתן ליישם לעניין המשפט שהתנהל בנושא הרצח של הירש ליב.

1896 - התנהל המשפט על הרצח בפתח תקוה של הקצב היהודי שהיה אב לחמישה ילדים הרצח היה בשנת 1895 המשפט התנהל בבית הדין לדיני נפשות מתיאור מהלכו (עיתון 'הצבי' 1896 (ינואר) ניתן לעמוד על סדרי הדין - בראש יושב אב בית הדין, סופר בית הדין קרא את כתב האשמה ובו המעשה: וכן את דברי הסגוריה כפי שהוצגו לפני חוקר דין. עיקר הפרטים: כאשר יצא הקצב מבית הרב נורה ונהרג ע"י ארבעה רוכבים על סוסים. בחורי המושבה תפסו אותם והנאשמים הועברו ליפו לבית האסורים. מכאן ואילך החל שלב העדויות. הדיונים התמשכו ורק

בחוּדש אפריל 1896 ('הצבי' ו'המליץ' ובחודש מאי ב'הצפירה') נקבעה 'אחרית דבר המשפט' – גזר הדין 'על האפנדי סלים ואיש הצבא נחרץ משפט המאסר : שנתיים בבית האסורים . כי לפי ראות עיני הדיינים היה הרצח לא בצדיקה להמית את האיש.

1899 – בעיתון 'חבצלת' (ינואר) הכרעת הדין ע"י "השופטים המושבעים" . ולהם נימוק מעניין של תנאים מקלים, המדובר בניסיון לרצח : 'האיש (יהודי) אשר שלח יד ברב ד"ר בלאך ראש רבני העיר אלג'יר , ויפצעו פצע אנוש אשר כפשע היה בינו ובין המוות . החשוד - נשפט מאת השופטים המושבעים להיאסר בכלא למשך שנתיים . בית המשפט הקל עונשו מפני עונו אשר העבירו על דעתו לעשות התועבה הזאת' .

1900 – ('חבצלת' ינואר) על מקרה החטיפה וההתעללות ביפו בילדה כבת שמונה . החשוד נאסר , נחקר במשך כמה חודשים . 'אשמתו הובררה (הוכחה) הובא להישפט לפני שופטי בית המשפט לעונשים אשר לפלך ירושלים . השופטים הישרים חרצו משפטו להיאסר בבית האסור אשר בירושלים – משך שלוש שנים' .

1900 – מקרה רצח סנדלר שלא פוענח בדרך מיפו לגדרה ('השקפה' ו'הצפירה' אפריל) של הסנדלר מגדרה בדרכו חזרה מיפו – בה קנה עור למלאכתו . אנשי גדרה מצאו אותו מוטל ליד הדרך אבל לא הצליחו להשיב את נפשו 'כנראה לא שודדי לילה הכוהו , אך ערבים פשוטים , כי את החמור ואת השעון לא שדדו' חוקרי הדין ורופא הממשלה ניתחו את גופת הנרצח בטרם ניקבר .

1900 – בעיתון 'הצפירה' על מעשה שוד של עגלת הנוסעים בדרך מפתח תקוה ליפו, העגלון המתגונן ניפצע .

ביקורת על סידורי הביטחון של השלטון העות'מאני בארץ ישראל בסוף המאה הי"ט

בעקבות השודדים בדרכים ('הצפירה' 1900 אפריל) 'והנה לו היו שנים כתיקונם , כי אז שלחה הפקידות דבריה לבית המשפט , וכבר היו נחשדים רבים שהיו ניתנים לבית הסוהר , סוף סוף היה ניגלה ונודע מי הוא עושה העוול , והיו משלמים לו לגמולו "וכל העם ישמעו וייראו " אבל עתה – אפון מאד בדבר' . (אפון = כלומר : מהי משמעות התופעה שאין סדר)

בראשית שלטון הכיבוש האנגלי ניתנו במערכת המשפט עונשים לפי החוק התורכי

בשנת 1919 - בעיתון 'דאר היום' (אוגוסט) : עניינים רשמיים – בשם זה ניתן מכאן ואילך מדי שבוע לקוראינו ידיעות מכל הנעשה בארצנו ע"י השלטון הכובש . כך : בית הדין הגבוה לעונשים דן בהיותו

בחברון בחודש יוני 1919 את אסמעיל כליל לשלוש שנים עבודת פרך . הוא נאשם בפשע חמור של התנקשות ונדון בהתאם לסעיף קע"ד של חוק העונשין התורכי .

פרטים נוספים על משפחתו של הירש לייב

. הירש לייב ב"ר אלחנן היה ערירי כי אשתו מתה עליו זה כשנתיים . לא השאיר אחריו אשה ובנים ('המליץ' 1899) .

השאים - קרובי המשפחה

לפי מה שמסרה לי צמרת אביבי הירש לייב היה קשור למשפחת ירמה הירש לייב התגורר ברחוב "חובבי ציון" במושבה . לפי הרשימות של ברוך ראב נאמר שהוא הגיס של א . ש . ירמה . השם אברהם שמעון ירמה הופיע בשמות מוזיאון הראשונים לתולדות פתח תקוה . מכאן התברר כי א . ש . הוא אברהם שמעון . ירמה לאברהם שמעון היו שתי נשים . הראשונה באשע ששם אביה אלחנן כמו שם אביו של הירש לייב באשע והירש לייב בני אלחנן - אחים . משמע : אברהם שמעון היה גיסו של הירש לייב . אביו של הירש לייב הוא כנראה אלחנן ב"ר ניסן אימו של הירש לייב היא אולי רחל בת ר' הירש לייב דודתו של הירש לייב , אחות אביו היא כנראה רחל לאה בת ניסן על אלחנן ורחל לפי גרייבסקי , אבני זכרון ט' ולפי מה שנמסר לי ע"י ח"ק בפ"ת .

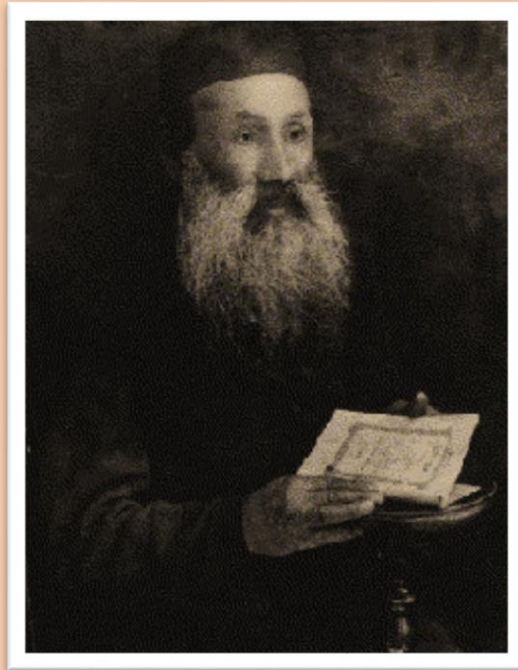
אברהם שמעון ירמה (גיסו של הירש לייב) לפי מוזיאון ראשונים פ"ת

מקום לידתו – רוסיה . עיסוקו – צרכי ציבור באמונה . מקצועו – בעל חנות . מקום מגוריו – ארץ ישראל , פתח – תקוה . בת הזוג – הינדה ירמה .

קורות חיים :

ר' אברהם שמעון ירמה נולד ברוסיה . עלה ארצה עם ה "ביאליסטוקאים" . הקים חנות ממנה התפרנס . חיבר ספר דינים ביידיש הקשורים במצוות הארץ . עסק בצרכי צבור באמונה . אחרי

מותו הקימה רעייתו כעין "פסז" מסחרי . נפטר בפתח – תקוה . רעייתו : הינדה . ילדיהם :
חיה , שושנה . (הערה : ספר הדינים הוא בעברית בכתב רש"י) .

אברהם שמעון ירמה

בעיתון 'המגיד' בשנת 1883 (דצמבר) מצאתי מהכתב בעיתון תחת הכותרת : "ארץ ישראל"
מירושלים הוא דוד בוימגארטען בן הישוב הישן שכתב גם ב'הצבי' בשנתו הראשונה של העיתון .
כך כתב : בירח העבר באו לערך מאה משפחות מרוסיה וכולם ירדו אל החוף יפו באין מונע כי תודה
לאל הוסר האיסור מהמשלה . האנשים האלה אינם עשירים אבל גם עשירים בתוכם ומהם אשר
להם חלק ונחלה ב "פתח תקוה" ובתים לישוב ב "הודיא" . ה' יהיה בעזרם ויצליחו במעשיהם ,
והמושב "פתח – תקוה" יהיה לכבוד ולתפארת ארץ הקודש ברצון חובבי אדמת הקודש ובתוכם
הכותב ' .

על ראשוני הביאליסטוקאים במושבה , למלאת 85 שנה ליסודה , לאור הימים ההם בדברי
מ .. ארגוב בשנת 1963 ('דבר' , ספטמבר - בעמוד שהוקדש בעיתון לתולדות המושבה) .
ארגוב הביא מתקנות השומרים - משמר של שניים בלילה - משמרות שסבבו את בתי הישוב .
מהעיתונות היהודית ההיסטורית למדתי לפי הפרטי-כל ('המליץ') שהועד האודסאי לא מימן
שומר לישוב . עוד תיאר ארגוב את אורח חייהם - הרהיטים , הספה הכבדה , השולחן העגול
דו הכנפיים , פמוטי הנחושת הצהובים וגמרות הש"ס כבדות הכרכים . אסור היה גם להתקשט
בבגדי חג בימות החול . והעבודה מוכרחה - רק בידי עצמנו .

אברהם שמעון ירמה בעיתונות יהודית היסטורית

חיפשתי ומצאתי - אברהם שמעון ירמה תרם למוסדות :
בעיתון 'חבצלת' (1890 ינואר) מר' אברהם שמעון מפ"ת לחברת בקור חולים ביפו .
בעיתון 'חבצלת' (1895 ספטמבר) מר' אברהם שמעון ירמ' לבניין התלמוד תורה ביפו .
בעיתון 'השקפה' (1907 ספטמבר) אברהם שמעון ירמ' מפ"ת לבית חינוך עורים .
הספר " אשי השם " אותו חיבר אברהם שמעון ירמה

בקטלוג הראשי של הספרייה הלאומית : ירמה , אברהם שמעון , אשי השם : ליקוטי דינים בעניין הפרשת מעשר גם דיני בכור בהמה טהורה ופטר חמור , אברהם שמעון ירמע , ירושלים : דפוס פרומקין , תרס"ו (1906) .
בשער הספר כתב אברהם שמעון : קראתי בשם אשי השם ע"ש הכתוב אשי ה' ונחלתו ספר דברים פרק י"ח פ' א' וגם כי שמי בקרבך אברהם שמעון ירמע (ירמע - כדרך הגיית השם ביידיש) .
בפתח הספר הובאה הסכמת הרב הגאון הגדול אברהם יצחק הכהן קוק אב בית דין בעיר הקודש יפו והמושבות . הבאתי מדברי הרב קוק :
ראיתי איש מהיר במלאכת שמים , ידידי החרוף ובקי , ירא ושלם , מו"ה אברהם שמעון ירמה , אחד

מאחינו היקרים שהתנחלו על אדמת הקודש במושבה פתח תקוה. נדבה רוחו אותו לסדר חלק מהלכות תרומ"ע (תרומות ומעשרות) ועוד איזה דינים נחוצים בסדר נכון ובלשון מבורר, לתועלת אחינו עובדי אדמת קודשנו היושבים עליה. הספר התבסס על הפוסקים הראשונים והאחרונים, ולפעמים סברת הרב אברהם שמעון והערות הרב קוק. כאשר חלק מהעם יושבים על אדמת ה' יש לחזק את ההתעוררות של אהבת התלמוד ולמעשה של המצוות התלויות בארץ – פרט וכלל המצוות. על המחבר הרב ירמה: אחד מאחינו הדורש וגם מקיים. אברהם שמעון עסוק בעבודת אדמתו, אדמת הקודש, מקיים ומסדר את המצוות התלויות בארץ. עניו הראוי למלוא ההערכה. סידור ההלכות נעשה על ידו לשם שמים ולא עבור בצע כסף, כי ב"ה איננו צריך לזה. על כן ראוי לקבל את הספר אשי השם של כבוד הרב המחבר בספ"י (בסבר פנים יפות).

הספור המשפחתי: "בן לו היה לי" על באשע - אשתו הראשונה של הרב אברהם שמעון

ירמה

בעזרת 'מנוע החיפוש' במרשתת ועל פי פרסום במדריך משפטי לאזרח (דיון בעניין החנות שהחזיקה בשעתו הינדה ירמה – אשתו השנייה של אברהם שמעון) הגעתי לנכדיו של אברהם שמעון ירמה (נכדיה של הינדה) אל בתיה קפלן בתה של שושנה ירמה (קפלן) ומשה פרי בנה של חיה רחל (פריידנברג).

על חיה – רחל ושושנה הינדה לפי מוזיאון ראשונים פתח תקוה

חיה – רחל ירמה

חיה רחל ז"ל נולדה בשנת 1909. הייתה בוגרת סמינר "המזרחי" בירושלים (אמי, פנינה שטמפר ילידת 1911 גם הייתה בוגרת הסמינר). חיה – רחל עבדה בהוראה והשתלמה במלאכת יד בווינה. בשנת 1934 נישאה לבנימין פריידנברג מפעילי ההסתדרות במושבה. בנימין עמד גם בראשות לשכת העבודה הכללית. חיה – רחל הייתה דמות מוכרת בצבור. פעלה למען חינוך 'הנוער העובד'. חיה – רחל נפטרה בשנת 1963 ובנימין - 1974. בנם: משה פרי.

שושנה ירמה

שושנה ז"ל נולדה בשנת 1912. הייתה בוגרת בית הספר התיכון "אחד העם". במקצועה הייתה מורה. הקימה את ביתה בפתח תקוה וחינכה ילדיה לתורה ולעבודה. עם ביתה בתיה שוחחתי. בתיה היא ביתו של צבי קפלן - עולה מפולין ובוגר בית הספר החקלאי 'מקוה ישראל'. צבי היה חבר בארגון "ההגנה" והשתתף במלחמת הקוממיות. שושנה – נפטרה בשנת 1966.

הסיפור של משה פרי נכדם של אברהם שמעון והינדה (אשתו השנייה של אברהם) ירמה

תחילה דיברתי בטלפון עם בתיה קפלן והיא אף הפנתה אותי אל משה פרי בן דודתה המבוגר ממנה (היודע יותר פרטים) .

בתיה ומשה היו מאד קשובים - אדיבים ונעימים וענו לקושיות ששאלתי . משה והבן דן גם שלחו אלינו את תמונות הסבא - אברהם שמעון והסבתא - הינדה וגם צילום הספר "אשי השם" .

מפי הנכד משה :

אברהם שמעון רצה ילדים ובאשע הייתה עקרה .

באשע נסעה לירושלים לחפש עבורו אישה מתאימה .

הינדה בת בייניש גרה בירושלים . במקורה הייתה ילידת קמיניץ דליטא - עיירה בפולין (כיום

בלארוס) כ - 40 ק"מ צפונית לברסט - ליטובסק .

הינדה - האשה השניה

הסבא אברהם שמעון אהב מאד את באשע ולא רצה לגרשה . לפי הדין האשכנזי בהיתר "מאה רבנים" הותרה לו אישה שנייה . על המצבה נכתב : בתיה ירמה . לדברי משה הוא ראה את דבר היתר הנישואין בדפוס , בספר שיצא בהוצאה פרטית בפתח תקוה .

כנראה התגוררה באשע עם הינדה ואברהם שמעון בביתם , לאחר נישואי אברהם עם הינדה . נשות המושבה פתח תקוה ערכו הפגנת מחאה ליד ביתו של אברהם שמעון - הכיצד יהודי מכובד כמוהו נשוי באותה העת עם שתי נשים ? !

אולי חששו , לפי סברת משה , שמא בעליהן גם כן יושפעו וישאבו רצון ורעיון - דומה . היות והלחצים נגד היתר הנישואין גברו הרי שבסופו של דבר התגרשו אברהם שמעון ובאשע . הגירושין , יש להניח היו לאחר לידת הבנות חיה - רחל ושושנה בנות הינדה ואברהם שמעון . משה זוכר מה ששמע - שבאשע טיפלה בשתי הילדות .

מקור הזיכרונות על באשע , לפי משה הם הדברים ששמע מפי הסבתא הינדה ואימו חיה – רחל משה עוד זוכר מה שסיפר לו אביו בנימין פריידנברג על באשע , אותה הכיר . בנימין העריך אותה מאד וציין היותה אישה מיוחדת ונחמדה , וכל זאת אמר לי משה , למרות שאביו בנימין היה אדם ביקורתי .

גם חיה – רחל דיברה בהערכה ובשיבחה של באשע . לשאלתי , לא יודע משה אם באשע כלכלה את עצמה . ידוע לנו לפי הרשימות שאברהם שמעון היה בעל כרם של ענבים וגם בעל חנות והרב קוק העיד שהרב אברהם שמעון לא זקוק לבצע כסף עבור הספר שחיבר "אשי השם" - 'כי ברוך ה' איננו צריך לזה' .

הנכד משה מוסיף על הסבא אברהם שמעון ירמה (משה נולד למעלה מעשור לאחר פטירת הסבא)

הסבא אברהם שמעון בא לארץ הקודש מביאליסטוק . לסבא הייתה סמיכות ברבנות עוד מחו"ל . אברהם שמעון לא רצה לעסוק ברבנות כי לא רצה לעשות את דברי התורה עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם . משה שמע שרבים מבני פתח תקוה פנו אל הרב אברהם שמעון בענייני הלכה בהיות ונחשב כפוסק המקל מאד . כאמור הייתה לסבא גם חנות מכולת . את הסבתא הינדה משה זוכר . כאשר חיה – רחל ביתם של אברהם שמעון והינדה נישאה לבנימין , הינדה התגוררה בביתם ברחוב מוהליבר בפ"ת במשך שנים אחדות . משה מספר שהסבתא הייתה נוהגת להתרים עבור מושב הזקנים בפתח תקוה והייתה יושבת עם קופסת ההתרמה ומתרימה ברחובות מוהליבר ואף ברחוב חובבי ציון . הינדה הייתה מדברת עם חיה – רחל ביידיש ובעברית וגם כן נהגה לשוחח להתעניין ולהתרועע עם נכדיה .

פתח – תקוה : האישה "בתיה הינדה" - חג סיום כתיבת ספר – תורה 1913 - עיתון "מוריה" (יום ה - 27 בנובמבר) מצאתי שהסיפור מתקשר גם לבן משפחתנו : "ראב" .

'לפני חג הסוכות העבר חגגה האישה "בתיה הינדה" חג סיום כתיבת ספר – תורה ומסרה את הספר לבית הכנסת הגדול אשר בפ"ת . כנהוג הוליכו את הס"ת (ספר התורה) מתחת לאפריון ממקום הסיום עד ביהכ"נ בהמון אדם רב ונרות דולקים בידם ולפניהם התזמורת . כאשר הגיעו לחצי הדרך באו גם המכבים ונספחו אל הקהל הגדול . הקוראים הנכבדים בוודאי יתעו להאמין בשווא שאלה

הנספחים לקהל התהלכה חזרו בתשובה ובאו לתת כבוד לתורה אחרי שהדבר היה אחר יום הכיפורים. אבל לא ולא! הם לא באו להראות אהדה ורגשי כבוד לתורה ולמכבדיה, ונהפוך הוא. הם באו להפריע את שמחת ההמון בדברי היתולים ולעז ולבזות בשאט נפש את מכבדי התורה ואת...אחד מהם החל לכבות את הנרות (פעולה המתאימה אמנם לשם המכבים) . אז נגש אליו האדון ראב ויכהו על הלחי פעמיים, וישב סדר התהלכה לכמות שהיה'.

על שתי הנשים באשע והינדה סיפר עוד נכדו של אברהם שמעון ירמה - משה פרי .

כידוע לרבים התקבלה ביהדות אשכנז התקנה הידועה האוסרת על ביגמיה 'חרם דרבנו גרשום' (חדר"ג) . רבנו גרשום מאור הגולה היה מגדולי חכמי ישראל ומנהיג יהדות אשכנז במאה ה - י"א .

'היתר חרם דרבנו גרשום ע"י מאה רבנים' בספר של : שמעון לוי , אהלי שמעון , סימן א , ירושלים תשס"ט בעניין היתר של מאה רבנים המדובר במאה אנשים משלוש קהילות וארצות שונות למשל : ספרד- איטליה - צרפת ורק כאשר תהיה הסיבה ברורה . בעיתון 'המליץ' (1900 פברואר) התנהל דיון מעניין בנושא . בן ציון כ"ץ , עיתונאי , היסטוריון וסופר שהיה בקי בש"ס ופוסקים טען - שתקנת חרם דרבנו גרשום מטרתה הייתה למנוע מיחידים לפרוץ (הכוונה בעיקרה - האפשרות לפרוץ ולא שנפרצו בפועל) את גדרות הנהוג בקהילות . גם הנימוקים ל"היתר נישואים" בגין - היותה אישה עקרה לאחר עשר שנות נישואים ואף הנימוק של הפחתת הרכוש (בשל נישואים עם שתי נשים) היו נדירים . התפתח דיון ציבורי על גבי העיתון : 'העלם דבר' נגד כ"ץ ו'תשובה לתשובה' של כ"ץ .

עיתון 'הצפירה' (1900 מרץ) הביא את תוכנה של הרצאת החוקר הוותיק עמנואל לעווין באגודה ההיסטורית בנושא : 'לשאלת איסור ריבוי הנשים בישראל' . האיסור אינו מן התורה , בהלכה גם דנו בשאלה אם יש בידי הבעל לפרנס שתי נשים . ההסבר שהביא לעווין מעניין . הנשים העבריות באירופה (אשכנז) הושפעו דווקא מן הנוצרים - מנישואים לאישה אחת . ההשפעה הגיעה עד כדי כך שהיו נשים עבריות שהמירו את דתן כדי שלא תהיינה במשפחה בה שתי נשים וכך למפרע תימנע אף המתיחות בין שתי נשים . לכן - הסמיכו 'מאה רבנים' את גרשום "מאור הגולה" לתקן התקנה . האיסור היה אמת לשעתה - תקנה נחוצה במדינות ההן . כך המנהג התפשט והפך "לתורה" . למרות הביקורת על הנימוקים שהביא לעווין , והרי קטטות בין הנשים כבר בתורה וגם יחסי היהודים והנוצרים באירופה לא התנהלו בהמעטה על - 'מי מנוחות' אבל השקפתו ביטאה את התחזקות מעמד האישה בעיני דור המשכילים .

הודעת האיסור על נישואים לשתי נשים הודעה שנשלחה לרב שמואל סלנט שהיה מנהיג עדת האשכנזים בירושלים

בעיתון 'חבצלת' (1907 פברואר) התפרסמה הודעת הקונסול של ממשלת רוסיה . הוא מודיע לנתינים היהודים מרוסיה כי על פי החוק הרוסי (הסעיפים הובאו בהודעה) "נשיאת שתי נשים אסורה בכל תוקף לכל היהודים הנושאים עליהם נתינות רוסיה * . לפי זה העוברים על החוק הזה ,

אחראים כחוטאים חטא של דיני נפשות , והילדים הנולדים מנשואים כאלה נחשבים ללא – כשרים לפי החוק' ..

הערת המוציא לאור של העיתון : היהודים האשכנזים נזהרים גם בלעדי זאת מנשיאת שתי נשים מפני חרם רגמ"ה ז"ל .

בעיתון 'דאר היום' (1920 נובמבר) בבית המשפט שע"י הקונסול האמריקני בירושלים משפט נגד בעל נשוי לשתי נשים – על "ביגאמיה" בנסיבות שונות .

לסיום : משנת 1923 בעיתון 'דאר היום' (אוגוסט – בעולם היהודי) השקפה מעניינת

ביקורת לחרם דרבנו גרשון

השאלה שהתעוררה זה לא כבר במורשון (פרלמנט) אחד . להתיר לאיש לקחת לו שתי נשים , מצאה לה הד במקום שלא פלל איש – במכתב הרב של אחת הערים הקטנות בליטא שנתפרסם בעיתון 'יידישע שטימה', קובנה. הרב אומר במכתבו : " לפני זמן מה נשמע בעיתונות , כי כעשרים מיליון נשים תהיינה מוכרחות להישאר גלמודות באירופה . בישראל המצב עוד יותר קשה , מפני שבנות ישראל אינן חיות חיי אישות בלי נישואין כדת , כבנות העמים האחרים . והנה רק בליטא הקטנה לבדה יש כשלושת אלפים נשים עודפות על הגברים . החרם דרבנו גרשון היה טוב ומתאים בזמנו . לו חי ר' גרשון בימינו , כי עתה התיר בלי ספק לקחת שתי נשים . העשירים יכולים להשיא את בנותיהן בהרבותם מוהר ומתן , אבל מה יעשו העניים שהם הרוב ? אין ספק שאנשים רבים היו נכונים לקחת להם שתי נשים לאיש ובזאת תהיה תשועה גדולה לבנות ישראל .

זלמן ירמע – ירמה האחיין של אברהם שמעון ירמה

זלמן ירמע לפי מוזיאון ראשונים לתולדות פתח תקוה
נולד בביאליסטוק בשנת 1882 . עלה ארצה ב – 1898 . מקצועו העיקרי היה – נגרות . מגוריו – פתח תקוה .

קורות חייו :

ר' זלמן ירמע עלה ארצה כשהיה בן 16 . הצטרף למשפחת דודו אברהם שמעון . היה איש עבודה , חי מיגיע כפיו ועסק בצרכי ציבור באמונה . באישיותו היה אדם ער , ישר ונבון כפים . נמנה על ראשוני תזמורת "כינור ציון" במושבה . תרם מזמנו "לחברה קדישא" . נפטר בשנת תש"ח (בחודש שבט)

משנת 1919 מצאתי הודעה בעיתון 'דאר היום' (דצמבר) לפיה יחזקאל רובינזון מפתח – תקוה
מזהיר את הרבים שלא יקנו את השטרות שנגנבו ממנו בתחנת לוד (תחנת מסילת הברזל) וכן
מבטיח פרס למי שיודיע לו דבר על אודות השטרות . הוזכרו שטרות בחתימת תשעה אנשים ובהם
וגם זלמן ירמה על סך 100 פראנק משנת 1914 לפקודת רובינזון .

רעייתו של זלמן רחל ירמה בת אברהם דוד נפטרה בשנת תשט"ז (בחודש אדר) .

אחרית הרשימה

יצאנו למסע של כמה חודשים בעקבות הרצח של ר' הרש
ליבז"ל .

בפועל הרחבתי היריעה . למדתי וכתבתי בעניין גובר והולך
על התקופה מימי בראשית של "אם המושבות" ועד שלהי
התקופה העות'מאנית .

הרשימה עסקה במייסדים ובצעירים , אף בחלקות הגידולים
ובנטעים הרוחניים .

ביסודות התקציב ובמהות הגופים התומכים .

בהדדיות היחסים עם השכנים הערבים והשלטונות התורכיים .
ציר התנועה לאורך החיבור היה "המשפט" .

לא קיפחנו דמויותיהם של השופט מלכיאל מאני והד"ר מזי"א
ופעולתם הברוכה אף בראשון לציון – יפו ו'עיר הקודש' -
ירושלים .

תודתנו העמוקה לצאצאי משפחת ירמה :

לבתיה קפלן , למשה ולדן פרי - על העניין התרומה ושיתוף
הפעולה .

בתקוה –

שהוספנו נידבק לתולדות הישוב והארץ

לחיי המושבה שבגרה והווה - "עיר ואם" .

ל "פתח – תקוה" בת ה – 140 שנה !